

КАКО

ДО ЕФЕКТИВНА
ПОКАЛНА
САМОУПРАВА

ГРАЃАНСКА
ПАРТИЦИПАЦИЈА

Саша Костић

Сотир Костов

ГРАЃАНСКА ПАРТИЦИПАЦИЈА

**КОМУНИКАЦИЈА ПОМЕЃУ
ЛОКАЛНАТА САМОУПРАВА И ГРАЃАНИТЕ**

**КЛС Прирачници
Прирачник бр. 4**

Предговор

Почитувани,

Пред вас е една од серијата публикации што ги опфаќаат: книгата “Нов јавен менаџмент” и петте прирачници “Како до ефективна локална самоуправа (КЛС)”: Децентрализацијата наша цел; Како да комуницираш, преговараш и одлучуваш за да бидеш лидер; Граѓанска партиципација, Комуникација помеѓу локалната самоуправа и граѓаните; Како до добра управа и Менаџмент на проекти.

Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) го поддржа публикувањето на оваа серија со цел да придонесе кон развојот и надградувањето на капацитетите на Локалната самоуправа и месните/урбаните заедници (заедниците) во Македонија, а имајќи го предвид значењето на целиот процес на децентрализација што во моментот се одвива. МЦМС и самиот активно работи на поттикнување на локалниот развој на заедниците преку зголемена партиципација и организациско јакнење во насока на унапредување на одржливиот развој во заедниците.

Овие публикации се наменети за локалните функционери и службеници, институции и организации кои работат на полето на успешната реорганизација на локалната самоуправа, како и за обичните граѓаните кои се активни чинители во своите заедници. Публикациите треба да ја подобрат информираноста на општините и заедниците за начините како успешно да се спроведе процесот на децентрализација и изгради ефективна локална самоуправа во Република Македонија.

Република Македонија ги прифати начелата на Европската повелба за локална самоуправа (донесена од Советот на Европа во 1985 година) кои ја даваат рамката за модерна децентрализирана Европа. Оваа Повелба е правен и политички патоказ за разбивање на бирократските системи. Успешното спроведување на принципите од Повелбата доведува до зголемување на функционалната улога на општината, а намалување на регулаторната надлежност на државата на локално ниво. На овој начин успешно се надминува јазот помеѓу централната и локалната власт. Истовремено се намалува вакумот помеѓу граѓанинот и државата, а секако се надминува и загрозеноста на локалната средина, неефикасното и несоодветното задоволување на потребите и интереси на граѓаните.

Модерната локална самоуправа од европски тип бара умешност и компетентно управување во општините. За воведување на вистинска децентрализација потребно е успешно справување со предизвиците на организациските промени во општините. На преден план се става вклучувањето на човечкиот фактор, но и создавање на предуслови за успешно и ефикасно функционирање на новиот систем на локална самоуправа во Република Македонија. Утврдувањето и прифаќањето на позитивните вредности и стандарди, новата организациска култура и овладувањето со ново знаење, умеење и способност за вистински промени, се флексибилни и прагматични инструменти за воведување и успешно практикување на развиена локална самоуправа.

МЦМС, правејќи ги достапни информациите за начините како успешно да се спроведе процесот на децентрализација и преку своите активности кои директно се насочени кон локалните заедници дава придонес кон целиот процес на децентрализација, процес во кој сите институции и граѓани треба да се вклучат и да придонесат затоа што сите тие се дел од заедниците кои интензивно се менуваат. На подобро, се надеваме!

Сашо Клековски

Вовед

Клучно прашање за функционирање на демократијата денес е партиципацијата на граѓаните во процесите на успешното одлучување во локалната заедница. За таа цел и се воведува децентрализацијата во локалната самоуправа во Република Македонија. Овој прирачник се обидува да даде одговор на прашањето – Како најуспешно и најефикасно граѓаните да се вклучат во разрешувањето на најбитните проблеми на заедницата. Активноста и дејствувањето на граѓаните во локалната заедница е темел на општествениот живот: Понекогаш сообразно со процесите за развој на заедницата, во други случаи како коректив на приватниот, а посебно на јавниот сектор, но секогаш како нужна активност.

Локалната заедница мора да функционира подобро, поактивно, поефикасно, одколку досега, за тоа што новите предизвици што денес се поставуваат пред неа се големи. Одговорноста на сите субјекти кои партиципираат во активниот живот во локалната заедница, т.е во јавниот живот на локалната заедница е многу голема. Во овој контекст, развојот на демократијата зависи од етичко – политичкиот дискурс во заедницата, а за децентрализацијата е потребен консензус на сите граѓани. Единствено организирана, активна и партиципативна јавност, ќе допринесе за успешната имплементација на децентрализацијата во локалната самоуправа, а тоа е гарант за постоење на демократија таму каде што човекот живее и работи – Единиците на локалната самоуправа во Република Македонија.

Прирачникот на многу едноставен начин, се обидува да ги претстави најефикасните методи и техники, за успешна партиципација на граѓаните во процесите на донесување одлуки во локалната заедница, чија крајна цел е траен партнерски однос помеѓу граѓаните и локалната самоуправа.

Што е партиципација?

“Суштината на демократијата е владеење кое произлегува од народот, за народот, со народот”

Абрахам Линколн

Суштината на напред изнесената мисла од Абрахам Линколн се состои во тоа дека токму на оние на кои се однесуваат политичките одлуки, имаат најмногу права да учествуваат во донесување на тие одлуки. Тоа претпоставува воспоставување на траен и директен партнерски однос помеѓу граѓаните и нивните избрани претставници.

Законот за локална самоуправа го дефинира "непосредното учество на граѓаните" како поединечно или колективно вклучување на жителите на општината во одлучувања за работи од локално значење во различни нивоа на одлучување (член 2).

Член 30 од Законот за локалната самоуправа предвидува, дека при изготвувањето на прописите во општината, советот, односно градоначалникот може претходно да организира јавни трибини, да спроведе анкети или да побара предлози од граѓаните.

Во Македонија сеуште постои праксата на пасивност кога станува збор за граѓанското учество на локално ниво. Граѓаните се воздржани кога станува збор за недостатоците, за недоволниот број или нискиот квалитет на јавните услуги, за непочитувањето на уставните права и тие многу малку учествуваат во развојот и дефинирањето на јавната политика. Уште повеќе, не е вообичаено јавните институции да ги консултираат или да ги вклучат граѓаните или граѓанските организации во креирањето на политиката. Но, во многу случаи, општините, понекогаш во соработка со невладините организации и меѓународната заедница, ги поттикнуваат и често ги тераат граѓаните да се вклучат во креирањето на политиката, во поставувањето на приоритетите и во креирањето на подзаконските решенија. Граѓаните во Македонија се уште ги гледаат функционерите како мокни луѓе со кои тешко се комуницира. Од друга страна, пак, функционерите себеси се гледаат како сопственици на јавните функции, а не како функционери кои се платени со државни средства за да ги обезбедат бараните услуги.

За жал, ваквата ситуација доведува до пасивност кај народот. Сепак, граѓаните најчесто реагираат кога се засегнати нивните интереси. Само во мал број случаи има реакции од граѓани кога се покреваат прашања од поширок спектар.

Во голем број случаи медиумите, а посебно домашните медиуми, играат важна улога во пренесувањето на информациите за проблемите кои се јавуваат во различни заедници. Медиумите се тие што јавно ги искажуваат проблемите со кои се соочуваат малите заедници, но тие информации тешко допираат до пошироката јавност.

И покрај законската рамка и напорите вложени од страна на различни национални и меѓународни програми и проекти за изградба на капацитетите, се уште постои потреба од развивање на способноста за самоорганизирање во заедницата за поттикнување на иницијативите кои се за доброто на целата заедница. Желбата за вклучување на клучните носители, како и нивната волја да учествуваат станува се поголема, а тоа придонесува да се развие и да се формулира политиката на локално ниво.

Во денешно време, претставниците на локалната самоуправа во Македонија мораат да бидат водачи во промовирањето на граѓанското учество. Бидејќи граѓанското учество за многу луѓе претставува нова идеја, избраните претставници најверојатно ќе бидат тие што ќе го иницираат процесот. Ова, всушност, бара голема посветеност на граѓанското учество од страна на лидерите на локалната самоуправа, почнувајќи од градоначалникот и неговите советници. Градоначалникот и неговите соработници треба јасно, искрено и често да ја изразуваат својата определба за поттикнување на граѓанското учество. Лицата што се вклучени во директната комуникација со јавноста, како, на пример, лицата за односи со јавноста, мораат да се потполно посветени на процесот на поттикнување на граѓанското учество.

Што е граѓанско учество?

Граѓанското учество се состои од четири дела, и тоа од:

- **локална самоуправа која е отворена за соработка со граѓаните и која ги вклучува своите граѓани во управувањето;**
- **постојана размена на информации помеѓу граѓаните и локалната самоуправа;**
- **ефикасни механизми за собирање информации од граѓаните;**
- **информирани граѓани кои ја разбираат и високо ја вреднуваат**
- **обврската да соработуваат, како еднакви партнери, во процесот на управувањето.**

Значи, граѓанското учество претставува комбинација од следниве елементи:

- **информација;**
- **комуникација;**
- **поврзување на локалната самоуправа и граѓаните;**

Тоа е процес во кој потребите, вредностите и барањата на граѓаните се вклучени во процесот на донесување одлуки во локалната самоуправа.

Зошто граѓанско учество?

Поради тоа што:

- **е начин за вклучување на граѓаните во процесот на донесување одлуки;**
- **гради мостови помеѓу локалната самоуправа и граѓаните;**
- **помага во креирањето на една транспарентна локална самоуправа;**
- **помага во подобрувањето на услугите.**

Како можат граѓаните да и помогнат на локалната самоуправа?

- **можат да собираат информации;**
- **можат да помогнат во пренесување на јавното мислење;**
- **можат да дадат бесплатна стручна помош;**
- **можат да помогнат локалната самоуправа да добие поддршка;**
- **можат да ги едуцираат другите граѓани.**

Зошто би сакале граѓаните да учествуваат?

Бидејќи:

- **одлуките што ги носи локалната самоуправа влијаат врз нивните животи;**
- **тие можат да понудат решенија кои ним им одговараат;**
- **тие се чувствуваат почитувани кога ќе им се овозможи да дадат стручна помош.**

Законската рамка овозможува да се подобрат односите помеѓу граѓаните и локалните власти. Законските одредби за вклучување на граѓаните во процесот на донесување одлуки на локално ниво претставуваат добра основа за да се одржи вклученоста на граѓаните. Сепак, иако законската рамка ги поставила основните насоки за информирање на граѓаните,

консултација со нив и за нивно учество, во реалноста, ситуацијата е поинаква. Треба да се вложи многу напор и да се пристапи кон координирани активности за да се обезбедат институционалните инструменти за граѓанското учество на локално ниво. Целите на тој напор се:

- **Заедно да се соберат претставниците на локалните власти и цивилното општество/граѓаните за да го подобрат меѓусебното разбирање, како и интерактивноста и соработката помеѓу јавниот, цивилниот и приватниот сектор во насока на развој на локалната заедница**
- **Вклучување на граѓаните во процесот на донесување на одлуки и развојната политика на локално ниво, со што ќе се допринесе за ефикасност, транспарентност и одговорност на локалната власт**
- **Да се овозможи на граѓаните и на невладините организации, да учествуваат во изведувањето на промените во јавната политика на ниво на локалната заедница**

Вака сватена партиципацијата може да биде активна и пасивна. Активна е во случаите кога граѓаните преку разни форми на здружувања и иницијативи поставуваат директна интеракција со претставниците на локалната власт. Кога пак граѓаните само присуствуваат на состаноци или презентации на кои се запознаваат со конкретни одлуки или програми, како и кога го оставруваат своето бирачко право, партиципацијата е пасивна. Партиципацијата е директно поврзана со суштината на концептот на граѓанство: Остварување на суверенитетот на граѓаните преку нивниот активен однос во решавањето на проблемите на локално ниво.

Основната цел на партиципацијата е подобрување на работата на локалната самоуправа, и на подолг период подобрување на животот на граѓаните во заедницата. Значи, не треба да се поставува прашањето дали граѓаните треба да бидат вклучени во процесот на донесување одлуки во локалната заедница?, туку основно прашање е како граѓаните што подобро да бидат припремени и вклучени во процесот на партиципацијата?

Вежби

Состојба во вашата општина:

1. Обидете се да ја прокоментирате изјавата: “Основата на демократското уредување во државата ја сочинуваат органите на власта избрани на општи избори кои ги претставуваат граѓаните и работат во нивни најдобар интерес”.

Дали, и во која мера претставниците на локалната самоуправа во вашата средина го почитуваат овој принцип?

Дадете оценки од 1 – 5, каде 1 претставува најмала, а 5 најголема оцена.

а) Советници во советот на општината: Оценете ги со оценка 1, 2, 3, 4, 5

б) Градоначалникот на општината: Оценете го со оценка 1, 2, 3, 4, 5

в) Вработените во општинската управа: Оценете ги со оценка 1, 2, 3, 4, 5

2. Дали според вашите сознанија граѓаните во вашата општина – поединачно или не/формално здружени имаат било какво влијание на работењето на органите и претставниците на локалната самоуправа?

→ Накратко опишете ги конкретните обиди и активности кои граѓаните ги покренале во вашата општина во соработка со претставниците на локалната самоуправа

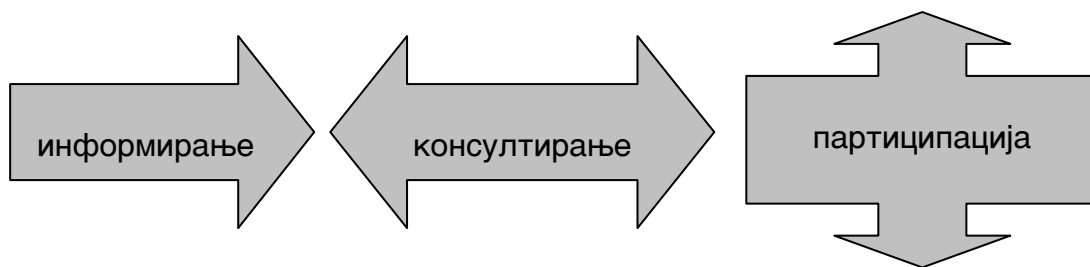
Јасно се гледа дека локална самоуправа (општина) која е заинтересирана за активно учество на своите граѓани треба да биде подготвена:

- **Детално и целосно да ги информира граѓаните за сите свои активности и планови**
- **Да овозможи граѓаните јавно да го изразат своето мислење и на тој начин да учествуваат во донесувањето на сите значајни одлуки**

- **Да ги охрабрува и мотивира граѓаните да ги искористат своите права и активно да партиципираат во политичкиот живот**
- **Да инсистира на јавност на процедурите, вклучувајќи и информации за органите на локалната управа, кои се надлежни за донесување на решавачки одлуки**
- **Сите донесени одлуки јавно да ги образложи со соодветна документација**

Од друга страна, и граѓаните мора да покажат одреден степен на толеранција и политичка култура:

- **Пред да отпочнат со активно вклучување во процесот на донесување одлуки и јавно изразување на мислењата и предлозите, граѓаните треба да се запознаат со правата и обврските што ги имаат според законот. На тој начин ќе се избегне неодговорното одлучување за прашањата кои се важни за животот во локалната заедница**
- **Партиципацијата, граѓаните треба да ја разберат и прифатат како конструктивен и позитивен пристап кон локалната самоуправа и решавањето на постојните проблеми во заедницата**

Вклучувањето на граѓаните во процесите на донесување на одлуки во локалната самоуправа е долготраен процес. Процесот зависи од степенот на информираност (како и кога општинските власти ги информираат граѓаните за своите одлуки), како и од повратните информации, односно развиеноста на механизмите за собирање на мислења и реакции на граѓаните, на ниво на локална заедница. Информирањето и консултациите се две фази на тој процес, и претставуваат неопходен предуслов, за развивање на партиципацијата.

1. Информирање на граѓаните

Информирањето на граѓаните е еднонасочен однос на линија, локални власти – граѓани. Локалните власти праќаат, а граѓаните примаат информации. Токму тие информации се основа на која се гради односот помеѓу граѓаните и избраните претставници на локалната заедница. Истата таа основа е предуслов за понатамошен развој на овој однос во вид на консултации и партиципација. Локалните власти ги информираат граѓаните активно или пасивно, користејќи различни канали за испраќање на информации.

Кога општинските власти даваат информации на граѓаните, на нивно барање, тогаш станува збор за пасивно информирање. За таа цел е потребно општинската управа за чување на документите да има електронска база за податоци. Истата се прави со создавање на единствен компјутерски информативен систем за основните лични документи на граѓаните, како што се: Извод на родени, извод на венчани, потврда за имотна состојба, потврда за поседување на недвижности, посмртница и слично.

Друга форма на пасивно информирање на граѓаните е отварање на канцеларија која одговара на прашањата на граѓаните. Оваа канцеларија служи граѓаните на едно место да ги добиваат потребните податоци за многу документи, и процедурите за истите кои им се потребни.

Активно информирање на граѓаните претставува иницијатива на локалните власти за запознавање на граѓаните со активностите и идните планови на локалната самоуправа. Постојат различни форми на активно информирање на граѓаните, а некои од нив се:

- Печатење на службени документи
- Објавување на документите во подготвителна фаза
- Поднесување на извештаи
- Печатење на брошури, упатства и плакати

Во формите на активно информирање на граѓаните, од страна на локалната самоуправа, можат да се сместат и следните:

- Јавни говори (преку медиуми или на јавни состаноци)
- Испраќање на пошта до граѓаните
- Отворени телефонски линии
- Центри за информирање на граѓаните
- Огласување во печатените и електронските медиуми

Можеби најсеопфатна и најпрактична форма за информирање на граѓаните од напред наведените, се Центрите за информирање на граѓаните.

Центар за информирање на граѓаните

Центарот за информирање на граѓаните (ЦИГ) е канцеларија во општината која ги информира граѓаните за активноста на локалната власт. Истовремено, Центарот го олеснува пристапот на граѓаните до информации за услугите на локалната власт. Во ЦИГ граѓаните можат да дадат свој предлог или поплака за определено прашање или проблем. На овој начин ЦИГ овозможува двонасочна комуникација помеѓу граѓаните и локалната власт:

- Давање информации на граѓаните за јавниот, приватниот и невладиниот сектор
- Обезбедување форма преку која граѓаните ги даваат своите поплаки и предлози до локалната власт со цел таа да дознае за потребите на граѓаните и да одговори на нив

ЦИГ треба да претставува “отворен прозорец” (прозорецот на Џохари) преку кој граѓаните добиваат информации, но истовремено и го даваат својот фидбек на тие информации. На тој начин оригинално се гради односот кон граѓаните како вистински клиенти на власта. Отворањето на ЦИГ треба да биде сватено како целосен проект кој треба одговорно да се подготви и реализира. Тоа значи дека треба да се формира проектен тим, да се изготви буџет, да се одбере вистинска локација, да се селектираат и вработат луѓе, истите да се обучат, технички да се опреми и да се преземат мерки за негово непрекинато и ефикасно работење. ЦИГ треба да востанови ефикасен систем за информирање на граѓаните, што значи да се обезбеди таков начин на функционирање на истиот, кој најефикасно ќе одговори на потребите на граѓаните.

Покрај наведените форми за информирање на граѓаните, претставниците на локалната власт може да користат и:

- **Прес - конференции (за печатени и електронски медиуми)**
- **Интервјуа (за печатени и електронски медиуми)**
- **Соработка со Невладини организации и Здруженија на граѓани**

Доколку локалната власт навистина сака партиципацијата на граѓаните да биде успешна, потребно е, меѓудругото, да подготвува и изведува информативни кампањи, чија цел е информирање, но и едуцирање на граѓаните за одредени значајни прашања за развојот на локалната заедница

2. Консултации со граѓаните

Консултирањето е двонасочна форма на комуникација помеѓу локалните власти и граѓаните. Локалната самоуправа може да прифати информации на два начина:

- **Пасивно** – преку спонтани непланирани информации
- **Активно** – поставувајќи прашања на граѓаните

Спонтано добивање на информации. Најчесто тоа се драгоцен извори на информации за потребите и интересите на граѓаните или за степенот на задоволство на граѓаните во поглед на работата на локалната самоуправа. Така на пример: Зголемениот број на барања за одредена информација, значи дека системот на информации не е усогласен со актуелните потреби на граѓаните и треба да се промени. Предлозите на граѓаните можат да послужат во решавањето на определени проблеми, додека постојаните приговори на граѓаните се сигнал за менување на функционирањето на поедини општински служби.

За развивањето на пасивното консултирање со граѓаните, органите на општинската самоуправа можат да користат:

- Кутии за приговори или пофалби
- Аналитички извештаи за барањата на граѓаните

Најчесто користени форми за активно консултирање со граѓаните можат да бидат:

- **Организирање на тимови кои ќе разговараат со граѓаните за конкретни прашања и проблеми**
- **Организирање на “отворени врати” на поедини служби на локалната самоуправа, за консултирање со граѓаните, пред донесување на конечни одлуки и решенија (примања на граѓани и претставници на невладини организации, и разговори со нив за конкретните прашања и проблеми на кои се однесуваат одлуките и решенијата)**
- **Организирање на јавни состаноци (расправи и дебати)**
- **Спроведување на интервјуа со фокус групи (разговори со интересни групи на популацијата, за разрешувања на одредени прашања и проблеми)**
- **Спроведување на анкети (преку специјални анкетни прашалници се анкетираат граѓаните за постојните проблеми во локалната заедница)**
- **Истражување на јавното мислење (периодична форма на консултирање со граѓаните за да се добие слика колку успешно или неуспешно се решаваат проблемите во локалната заедница)**

Во ситуации кога се донесуваат многу важни одлуки, кои можат битно да влијаат на животот во локалната заедница, претставниците на општинските власти можат да организираат Ad Hoc консултации, преку кои се добиваат повратни информации од граѓаните за:

- **Вклучување на поединци, експерти и претставници на локалните невладини организации во работните тела и комисиите на општината**
- **Организирање на работилници, семинари, конференции и јавни собири**
- **Распишување на не/задолжителен референдум**

Најдобри резултати во консултирањето на граѓаните даваат редовните средби на претставниците на локалната самоуправа со граѓаните. Тоа се средби на кои во одредено време, однапред определено, претставниците на општинската управа, разговараат со граѓаните за решавање на одредени прашања и проблеми.

Ефикасна форма на консултирање се и средбите на советниците (од Советот на општината) со граѓаните од Месните заедници. Овие средби се идеална форма за разрешување на локалните микро проблеми на граѓаните како што се: Поставување на нови пешачки премини, преуредување на слободните површини во спортски терени, уредување на зелени површини и слично. За успехот на консултациите со граѓаните, многу е битно времето и местото на истите однапред да се определени, како и граѓаните да веруваат дека нивните мислења ќе бидат земен во предвид при донесувањето на конечните одлуки.

Ќе наведеме неколку добри примери за воспоставување на успешни информативно – консултативни врски на релацијата граѓани – локална самоуправа, кои се лесно прилагодливи за секоја локална средина:

Граѓански советодавни одбори

Во општество со вистинска и транспарентна демократија, учеството на граѓаните во демократијата не завршува со чинот на гласањето. Нивното учество е интегрирано во секојдневното владеење и во процесот на донесување одлуки. Доколку граѓаните се вклучени во задачите поврзани со проектите во заедницата, кај нив се зголемува интересот за функционирањето на локалната власт. Еден од начините за зголемувањето на таквиот нивни интерес се и Граѓанските Советодавни Одбори (ГСО). Овие одбори се нов и модерен начин на партиципација на граѓаните во јавниот сектор, со цел поквалитетно да се извршуваат работите од јавен интерес. Тие претставуваат:

- Ефективен начин на вклучување на граѓаните во процесите на одлучување во локалната заедница
- Мост помеѓу општината – јавните претпријатија – граѓаните
- Начин да се создаде транспарентна локална власт
- Начин да се подобрат јавните услуги

Постојат повеќе начини на формирање на ГСО. Еден од нив е градоначалникот на општината да организира јавна расправа, на која ќе земат директно учество граѓаните. Се прави список на заинтересирани граѓани, кои сакаат како волонтери да помогнат во работата на локалната власт или јавните претпријатија. Граѓаните со изјаснување го потврдуваат списокот на граѓани за членови на советодавниот одбор, кој ќе работи заедно со локалната власт и јавните претпријатија, најчесто на разрешување на комунални проблеми во општината. Откако ќе се определи составот на ГСО, се избира претседател и заменик претседател на истиот. Следна обврска е да се подготви програма за работа на ГСО. Програмата на ГСО треба да биде усогласена со годишната програма за работа на јавното претпријатие од чија област е ГСО. Следна задача на ГСО е спроведување на анкета на граѓаните во врска со комуналните прашања и проблеми, со цел резултатите од таквата анкета да послужат како основа за активностите на ГСО. За своето работење, на пример во следните три години, ГСО може да определи три најбитни прашања за заедницата:

- Разрешување на проблемот на дивите депонии во општината
- Решавање на недостатокот на канти за отпадоци околу училишните згради
- Поставување на клупи за седење на определени места во општината

Напред наведените прашања и проблеми ГСО ќе ги разреши преку следните активности.

1. Редовни состаноци на ГСО
2. Спроведување на анкета помеѓу граѓаните
3. Изготвување на проект – елаборат за разрешување на проблемите
4. Спроведување на јавна кампања за подигање на еколошката свест кај граѓаните
5. Конкретни акции за решавање на трите проблеми
6. Завршна анкета за мерење на задоволството на граѓаните

Проблемот за разрешување на дивите депонии се решава на тој начин што се прави заедничка акција за чистење на истите.

Во акцијата учествуваат граѓаните, невладините организации и јавното комунално претпријатие.

Веднаш потоа на повеќе места во општината се поставуваат од три до четири големи контејнери за отпадоци и ѓубре. Местата се означуваат со специјални табли, добро воочливи за граѓаните.

Во поглед на вториот проблем, од приватните бизнисмени, преку спонзорства, се обезбедуваат средства за педесетина помали канти за ѓубре и отпадоци, и истите се поставуваат во средните и основните училишта во општината.

Слично е и со решавањето на проблемот за недостигот на клупи во паркот и зелените површини во општината. Најпрвин се обезбедува финансиска конструкција, па потоа се нарачуваат клупите. Откако истите ќе бидат изработени и набавени, се обезбедува дозвола за поставување на истите од соодветниот надлежен орган на локалната самоуправа, и на крајот со заедничка акција на младите и граѓаните, организирани преку невладини организации, клупите се поставуваат на одредените локации.

На ваков или сличен начин можат да се разрешат и други постојни проблеми во локалната заедница, со што истовремено ќе се зголеми свеста кај граѓаните за нивната иницијативност, самоорганизираност, учество во разрешувањето на проблемите и допринос за заштита на животната средина.

Медиумска кампања за јавна расправа за буџет

Пред да се усвои општинскиот буџет пожелно е да се организира медиумска кампања преку која граѓаните ќе бидат запознати со содржината на буџетот на општината. Ваквата медиумска кампања се изведува на следниот начин:

1. Се спроведува анкета, преку која се добиваат мислењата на граѓаните во врска со буџетот. Името (логото) на анкетата може да биде провокативно на пример: “Како да ги трошиме вашите пари?”
2. Се печати општински информатор во кој е содржан нацрт буџетот на општината, кој е дистрибуиран до сите електронски и печатени медиуми, а секако и доволен број на примероци се дадени на Центарот за информирање на граѓани
3. Се организираат три до четири Прес конференции за печат преку кои се информираат граѓаните за точните датуми и места, кога и каде ќе се одржат јавните дебати за буџетот
4. Се испраќа јавен повик до граѓаните, но и до мрежата на невладини организации во општината
5. Се печатат плакати и се објавуваат огласи во локалните ТВ и радио станици
6. Се печати специјална брошура за буџетот со објаснувања за сите ставки за приходите и расходите на истиот
7. Јавната расправа во целост се пренесува преку печатените и електронските медиуми

3. Партиципација

Активното учество на граѓаните во процесот на донесување на одлуки, е трето најразвиено ниво во односите граѓани – органи на локалната самоуправа. Прв предуслов на партиципацијата е локалните власти да ја поддржуваат и поттикнуваат истата. Втор предуслов е кај граѓаните да се развива повисока свест за неопходност од нивно учество во процесите на одлучување на локално ниво. Покрај овие, за унапредување на квалитетот на партиципацијата, исто така неопходни предуслови се: Развиени процеси на информирање и консултирање; Познавање на правата и обврските на локалната самоуправа и граѓаните; Имање на доволно време и неопходни ресурси и друго.

Постојат голем број на приоди и механизми кои се користат за промоција и развивање на партиципацијата на граѓаните во локалната самоуправа. Некои од нив се: работилници, јавни собири, фокус групи, заедничко планирање и заедничка работа на проекти, граѓански форуми и други.

Граѓански локални форуми

Развојот и подобрувањето на услови за живот во рамките на локалната заедница преку зголемена партиципација на граѓаните, може да се обезбедува и организирање на Граѓански локални форуми. Со организирањето на Граѓански локални форуми, се обезбедува добро разбирање на меѓусебните потреби на граѓаните и локалната заедница, и се одредува простор за меѓусебна соработка. Крајната цел е поголемо учество на граѓаните во работењето на локалната самоуправа и зголемена ефикасност и одговорност на органите на локалната управа.

Во работата на Граѓанските локални форуми треба да учествуваат сите заинтересирани субјекти за унапредување на функционирањето на локалната заедница: Општинската управа и нејзината администрација, невладините организации, приватниот сектор, локалните медиуми, експертите и граѓаните. Форуми се организираат во неколку области. Како на пример:

Економски форум, Форум за заштита на животната средина, Форум за претприемништво и развој на мали и средни претпријатија, и слично. Работењето на форумите е отворено, така што можат да учествуваат сите заинтересирани граѓани, на тој начин што ќе ги изнесуваат своите мислења и предлози. Крајни продукти на овие форуми се проекти за решавање на постојните проблеми на локалната заедница. Спецификата на овие проекти за развој на локалната заедница, тоа што ги разликува од останатите проекти, е обезбедениот консензус на сите субјекти од заедницата, како во подготовката и организацијата, така и во имплементацијата на истите.

Ваквите иницијативи на заедничко работење на проекти, преку Граѓански локални форуми, даваат добри резултати. Од една страна се зајакнува соработката на сите заинтересирани субјекти, а од друга страна се одржува редовен и перманентен активен однос и контакт на граѓаните со нивните претставници во локалната самоуправа. Ова е многу добар позитивен пример како граѓаните активно и ефективно учествуваат и влијаат во проектите за развој во локалната заедница.

Состојба во вашата општина: информирање и консултации

Опишете кои форми на информирање – комуницирање – консултирање се присутни во вашата општина за вклучување на граѓаните во процесот на донесување одлуки на локално ниво:

→ На кој начин граѓаните и широката јавност се запознаваат со клучните проблеми во вашата општина?

→ Кои форми на информирање и комуникација најчесто се користат во вашата општина, за вклучување на граѓаните во процесот на донесување на одлуки?

→ Дали постои општинска служба за односи со јавноста во вашата општина?

→ Дали и какви информативно – консултативни кампањи се организираат во вашата општина од страна на локалната самоуправа?

→ Дали локалните медиуми и новинари доволно ангажирано и критички пишуваат за локалната самоуправа?

→ Дали граѓаните самоорганизирано покренуваат јавни кампањи за решавање на прашања пред органите на локалната самоуправа?

- На крајот, обидете се да ги идентификувате сите расположливи канали за информирање – комуникација – консултации, преку кои граѓаните можат да учествуваат и влијаат на донесувањето на одлуки на локално ниво***

Кои се актерите на партиципацијата?

Идејата за граѓанска партиципација на локално ниво, сеуште многу често наидува на неразбирање од страна на претставниците на локалната самоуправа. Така многу често се слушаат коментари и примедби дека за редовно информирање и консултирање со граѓаните потребно е време и многу финансиски средства, а локалните власти, притиснати од секојдневните проблеми, ги немаат доволно ниту времето ниту финансиските средства. Исто така тие често даваат примедби и на компетентноста на граѓаните да одлучуваат за одредени прашања кои бараат професионален пристап и стручни предзнаења. Од друга страна пак, и граѓаните не се снаоѓаат најдобро во новонастанатите околности. Традиционалните механизми на учество на граѓаните се неадекватни и недоволни, а новите допрва треба да заживеат во праксата, па граѓаните не се доволно мотивирани за да дадат личен пример и да се вклучат во процесот на донесување на одлуки. Не треба да се занемари и фактот дека граѓаните не се доволно запознати со принципите и механизмите на партиципацијата, како и со своите права во таа област.

Органите на локалната самоуправа, имаат право и обврска, но и одговорност, да создадат основни предуслови за промовирање и развивање на партиципацијата на граѓаните во процесот на одлучување. Се поставува прашањето: Како најефикасно да се редефинираат постојните односи? и Во која насока да се развиваат односите помеѓу граѓаните и претставниците на локалната самоуправа за подобрување на соработката? Еден од можните начини за воспоставување клима за активна партиципација, е промоцијата на односот **давател** на услуги (локална самоуправа) – **клиенти** (граѓани). Препораки на Советот на Европа за подобрување на овој однос се:

- **Воспоставувањето на соработка помеѓу претставниците на локалната власт и граѓаните е долготраен процес кој бара сериозен пристап: не е доволно само да се информираат граѓаните, потребно е да се развиваат и планови за активност во областа на консултирањето и партиципацијата**
- **Во планирањето на сите активности на локалната самоуправа треба да се има во предвид перспективата на граѓанинот – поединец, со цел истиот да се мотивира на комуникации, консултации и соработка со претставниците на локалната самоуправа**
- **Довербата е најбитна за успехот на овој процес – затоа треба да се исполнат сите дадени ветувања од страна на локалната власт**
- **Општинските власти треба да бидат креативни во пристапот и соработката со граѓаните: не е доволно само формално рутинско применување на механизмите за партиципација, туку треба да се прилагодат на конкретните услови и потреби на граѓаните и заедницата во целина**
- **Претставниците на локалната власт мора да бидат подготвени да ги прифатат и уважат сите конструктивни критики**

Можеме да констатираме дека, најдобри резултати дава доброволната партиципација: Кога граѓаните сами се уверени дека нивното ангажирање ќе допринесе за остварување на одредена цел. Успешноста на партиципацијата на граѓаните зависи и од нивниот број. Колку повеќе граѓани се вклучени во партиципацијата, толку поголеми се шансите да има резултати од партиципацијата. Партиципацијата секогаш е двонасочен однос и подразбира права и обврски за сите страни што учествуваат во истата. Покрај тоа што е потребно менување на односот на претставниците на општинската самоуправа, неопходно е и граѓаните да променат некои свои ставови и навики.

Општинските власти треба да имаат во предвид дека:

- **Граѓаните се најважни за вработените во општинската администрација**
- **Граѓаните не зависат од општината, туку општината зависи од граѓаните**
- **Граѓаните се главна целна група и главни клиенти на општинската управа**

- Граѓаните не се статистички показател, туку клиенти со барања и интереси
- Граѓаните јавно ги изразуваат своите проблеми и потреби, а општинските служби истите треба да ги решаваат на взаемно корисен начин

Од друга страна, граѓаните треба:

- Да ги познаваат надлежностите на локалната самоуправа, а во тој контекст своите права и должности
- Да се подготвени да учествуваат во иницијативи и активности на локалните власти кои се насочени на развојот на партиципацијата
- Да покажат интересирање и иницијатива за решавање на проблемите на локалната заедница
- Да ги изразуваат своите идеи на јасен и конкретен начин
- Да се залагаат да соработуваат со претставниците на локалната самоуправа на планот на разрешување на спорните прашања и постојните проблеми на взаемно корисен начин

Во процесот на извршувањето на локалната власт, можни се и присутни се, две крајни решенија:

- **Позитивно:** Кога предлозите и примедбите на граѓаните се прифаќаат
- **Негативно:** Кога предлозите и примедбите на граѓаните се одбиваат

Но, секогаш постои еден неприкосновен принцип: Мислењата, сугестиите, предлозите и примедбите на граѓаните не смеат да бидат игнорирани и неразгледувани од страна на претставниците на локалната самоуправа.

Добар пример

Граѓански иницијативи – FOCUS, Kansas (SAD)

“FOCUS” е конзорциум на приватниот сектор, невладините организации, синдикатот и куќните совети кои во 1992 година го изработи стратешкиот план за развој на градот Канзас во Соединетите Американски Држави. Околу 3000 граѓани, директно учествуваа и дадоа голем придонес во развојот на “FOCUS планот”, како и во изработката на “Стратегијата за развој”. Во планот и стратегијата беа внесени препораки во врска со средувањето на околината и еколошката заштита, управувањето со локалните ресурси, плановите за инвестиции, начинот на поврзување на приватниот и јавниот сектор, и слично. Во соработка со локалните граѓански тимови беа донесени седум планови за економски развој и развој на локалната управа. Беше обезбедено секоја одлука што локалните власти во иднина ќе ја донесуваат, да биде во согласност со приоритетите кои претходно граѓаните ги идентификуваа. Во периодот што следуваше градот Канзас доживеа невиден раст на локалната економија, што доведе до добар локален економски развој.

Овој позитивен пример може да биде многу поучен за секоја добро организирана локална самоуправа во Република Македонија, која е подготвена да гради партнерство на јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор, во функција на обезбедување на локален економски развој.

Состојба во вашата општина: Листа на препреки за граѓанска партиципација

Обидете се да направите листа на најбитни препреки и проблеми кои влијаат на ниското ниво на партиципација на граѓаните во процесот на донесување одлуки во вашата општина. Притоа, имајте ги во предвид општите неповолни околности, како што се: аполитичност и апатија на граѓаните, незаинтересираност за локалните проблеми, недоверба на институциите на локалната власт, ограничениот пристап до информации, недоволно ниво на знаење, страв од одговорност и слично.

Така направената листа на препреки обидете се да ја разгледате на заедничка средба на која ќе учествуваат претставници на локалната власт, приватни бизнисмени и граѓаните организирани преку невладини организации.

Во објективна и реална расправа и дискусија, вложете напор да дојдите до излезни решенија и да донесете препораки за отстранување на препреките за успешна партиципација, ако не на сите, тогаш на голем дел од нив.

Заложете се овие препораки да ги разгледаат сите три сегмента на локалното партнерство (јавен, приватен и невладин сектор) и истите да превземат конкретни мерки за подобрување на состојбата.

Главни актери (учесници) на партиципацијата се:

- **Граѓаните**
- **Неформалните - интересни групи**
- **Органите на локалната управа**
- **Стручните институции и научните установи**
- **Здруженијата на граѓани**
- **Печатените и електронските медиуми**
- **Претприемачите и приватните бизнисмени**

Накратко, тоа се сите субјекти чии мислења и идеи можат да влијаат на добрите резултати на некој проект (конкретно) или на процесот на развој на локалната заедница (генерално).

Кога зборуваме за можноста за влијание на локалната самоуправа и нејзините претставници, ние всушност најчесто мислиме на прибирање на информации и учество на главните актери на партиципацијата, односно на интересните групи. Тие можат многу значајно да влијаат на резултатите на некој проект, со што го прават успешен или неуспешен. Многу е битна анализата на интересните групи во општината од аспект на нивните барања и интереси. Таа анализа всушност е селекција на нивните различни интереси, со цел да бидат идентификувани, одредени и конкретизирани, за да можат да бидат земени во предвид во реализирањето на проектите во локалната заедница.

Начин на идентификување на интересните групи

Кога се планира и спроведува проект за развој на локалната заедница мора да се земат во предвид следните прашања:

- **Кој ќе има корист од проектот?**
- **Кој ќе биде оштетен или загрозен со проектот?**
- **Кој колку влијае на одржливоста на проектот?**
- **Кој може да вложи средства или други ресурси за реализација на проектот?**
- **Кој ги донесува одлуките, за и во проектот?**

Може да се забележи дека главните актери, т.е. учесници на партиципацијата, зависно од областа, се различни. Така на пример, кога се работи за изградба на гасовод, главни интересни групи се еколозите и сопствениците на земјата каде што се гради гасоводот. Кога се работи за изградба на комплекс спортски објекти, главни интересни групи се младите и спортските здруженија. Кога се работи за изградба на фабрика за преработка на метали од црната и обоеаната металургија, освен сопствениците безмалку сите интересни групи се против, поради загадувањето на животната средина. Овие и слични примери покажуваат дека интересните групи понекогаш се за, а во други ситуации се против партиципацијата на локално ниво, кога се работи за реализација на одредени проекти. Но, во секој случај многу значајна е анализата. Таа е метод кој го идентификува и го проценува значењето на поединци, групи, организации и институции кои можат значајно да влијаат на успехот или неуспехот на конкретен проект. Цел на анализата е:

- **Идентификација на поединци, интересни групи, организации и институции кои можат позитивно или негативно да влијаат на проектот**
- **Одредување на нивото на влијание врз проектот на сите напред наведени субјекти**
- **Развивање на стратегија која ќе овозможи широка поддршка на напред наведените субјекти, т.е намалување на препреките од нивна страна**

Во рамките на оваа анализа многу е битно да се востанови:

- **Листа на заинтересирани институции, интересни групи и поединци**
- **Нивното учество и улога на активностите во проектот**
- **Влијанието на самиот проект на животот, односно интересите на овие интересни групи**
- **Можно влијание на интересните групи на процесот на имплементација на проектот**

Многу е важно локалната самоуправа да има сознание, кои се главни актери – учесници на партиципацијата во конкретна ситуација, и за конкретен проект во локалната заедница. Тоа е потребно за да се одреди и прифати стратегија за соработка со сите заинтересирани субјекти во локалната заедница.

Вежба

Ситуација во вашата општина

Предвидено е да се изгради нов асвалтен пат и да се воведат нови автобуски линии за поврзување на центарот на вашата општина со неколку приградски населби. Идентификувајте ги главните актери – учесници на овој локален проект: Кој има најважна, кој помалку важна, а кој споредна улога во овој процес? Подискутирајте ги и појаснете ги вашите проценки.

Можна листа на актери:

- **Локалното транспортно претпријатие**
- **Такси превозниците**
- **Пензионерите**
- **Незапослените**
- **Приватните бизнисмени**
- **Градоначалникот и Советот на општината**
- **Локалните претприемачи и бизнисмени**
- **Странски донатори и спонзори**
- **Невладини локални организации**
- **Локалното јавно комунално претпријатие**
- **Синдикатот на превозници**

Во согласност со сваќањето дека локалната самоуправа, всушност не е ништо друго туку суверено право на одлучување на граѓаните за најважните прашања на локалната заедница, граѓаните добиваат значајна улога која треба “љубоморно” да ја чуваат. Уште повеќе, тие треба да се залагаат и борат за јакнење и зголемување на таквата улога. Таа борба почнува со создавање свест и стекнување на знаење за правата и механизмите кои современата локална самоуправа им ги дава на граѓаните. Се забележува дека Граѓанската партиципација не е лесно да се реализира. Таа од една страна, подразбира постоење на политичка волја, а од друга страна потреба од едукација, како на граѓаните така и на претставниците на локалната заедница.

Во основата на концептот за граѓанската партиципација е двонасочната комуникација.

- **Од претставниците на локалната власт → кон граѓаните**
- **Од граѓаните → кон претставниците на локалната власт**

Со цел да се реализира што поуспешна партиципација на граѓаните и нејзина промоција, препорачливо е да се направи конкретен план за остварување на соработката помеѓу локалната самоуправа и граѓаните. Во развивањето на овој план кој е прв чекор кон масовна партиципација, најзначајна улога имаат општинските служби за односи со јавноста - PR (PUBLIC RELATIONS) агенции.

Претставниците на општинските PR служби треба да:

- **Идентификуваат кои општински служби во своето работење директно влијаат на животот на граѓаните, и да ја поттикнат партиципацијата на граѓаните во работењето на овие служби**
- **Добро да ги проучат принципите и методите на граѓанската партиципација**
- **Бидат запознати со планираните активности на општината и да настојуваат во тие активности да ги вклучат граѓаните**

Следен чекор што треба да се превземе е развој на планови на активности за партиципација на граѓаните во секоја општинска служба.

Општинска PR кампања за партиципација

- **Одредете ги областите од надлежноста на општинската управа во кои е возможно активно вклучување на граѓаните во процесот на донесување на одлуки**
- **Набројте ги општинските служби кои се надлежни за претходно одредените области**
- **Осмислете план за изработка на информативно – комуникациски “пакет” на мерки со кои граѓаните ќе бидат вклучени во процесите на донесување одлуки, што ги опфаќа следните задачи:**
 - Дефинирајте ги конкретните целни групи на граѓани за вашата PR кампања
 - Направете SWOT анализа на вашата кампања – кои се вашите предности, слабости, можности и пречки за спроведување на кампањата во локалната средина
 - Осмислете атрактивно име на јавната кампања
 - Конкретизирајте ги сите активности што планирате да ги спроведете
 - Дизајнирајте го пропагандниот материјал
 - Направете листа на печатени и електронски медиуми преку кои ќе ја пренесувате пораката на кампањата
 - Определете го времетраењето на јавната кампања

Планирање на учеството на граѓаните во процесот на одлучувањето

Овој процес на планирање бара многу време и се изведува во повеќе фази, а секоја фаза се состои од повеќе чекори. Планирањето на учеството на граѓаните се спроведува според следните чекори – формулирање на одговори на прашањата:

1. Како да се започне процесот?

2. Како да се изгради партнерски однос (јасна визија за тоа кои се “клиенти” е многу битно прашање во оваа фаза на планирањето)

3. Кој приод е најсоодветен? Изборот на приодот зависи од тоа дали се работи за стратешко (долгорочно) или проблемско (краткорочно) планирање. Приодот најмногу зависи од отвореноста комуникација, довербата, разбирањето, толеранцијата, посветеноста на целта и слично

4. Наоди и анализи: Во оваа фаза е најбитно да се соберат информации кои од различни перспективи укажуваат на проблемот. Колку повеќе информации се соберат, толку поголеми се и шансите, а со самото тоа и решенијата за успешно разгледување и разрешување на проблемот

5. Утврдување на можности и начини за остварување на целите

6. Планирање:

- Анализа на ресурсите (време, луѓе, финансиски средства и слично)
- Одлучување за приоритетите
- Проверување на планот со интересните групи
- Подготвување на детален план за активности
- Проценка на резултатите или последиците од активностите
- Подготовка на резервен план

7. Подготовка и пратење на активностите – оваа фаза е надвор од директна контрола на оние кои учествуваат во планирањето, но е многу битно тие што планираат добро да ја познаваат практичната страна на проблемите со кои се среќаваат тие што ја изведуваат акцијата. Затоа е препорачливо, во процесот на планирање да учествуваат стручни луѓе со искуство, така што индикаторите за не/успех на активностите ќе бидат многу поблиску до реалноста

8. Оценка за успешноста и значењето на проектот за локалната средина: Постоен мониторинг и евалуација на не/постигнатото и резултатите.

Вежба

Спроведување на локален проект за развој

- Размислете и сетете се за некој проект за развој што го спровела локалната самоуправа во вашата општина
- Набројте ги информациите кои претставниците за локалната самоуправа ги дале на увид на граѓаните, кои ги сокриле, а потоа излегле на виделина
- Дали можете да наведете конкретни показатели – бројки за целните групи на тој проект: Кои актери биле вклучени во неговото спроведување, колку изнесувале трошоците за реализација на проектот, кои субјекти најмногу помогнале во спроведувањето на проектот и слично

Можеме да се согласиме дека партиципацијата на граѓаните во работењето на органите на локалната самоуправа има позитивно влијание на општествениот и економскиот развој на локалната заедница. Но, за да се обезбедат основните предуслови за активна партиципација

на граѓаните, од сите заинтересирани страни на партиципацијата треба да се вложи: политичка желба, креативност, енергија, време и финансиски средства.

Ефектите и резултатите од активното вклучување на граѓаните во процесите на одлучување се многу поголеми од сите напред наведени ресурси, и во голема мера се подеднакво значајни, како за граѓаните, така и за локалната самоуправа:

- **Партиципацијата воспоставува и развива доверба помеѓу локалната самоуправа и граѓаните**
- **Партиципацијата помага локалната самоуправа да стане транспарентна и таква да остане**
- **Партиципацијата обезбедува слободен пристап до информации**
- **Партиципацијата овозможува побрзо и полесно идентификување на потребите на граѓаните од страна на локалната самоуправа**
- **Партиципацијата ја мотивира и поддржува директната комуникација, така што граѓаните можат лично да се уверат во различните приоди за решавање на проблемите**
- **Партиципацијата овозможува одговорни политички одлуки поддржани од мнозинство граѓани**
- **Партиципацијата остварува консензус во заедницата и служи како средство за превенција од конфликти**
- **Партиципацијата ги промовира новите законски решенија засновани на моделот на соработка и партнерство помеѓу граѓаните и локалната самоуправа**
- **Партиципацијата овозможува да се решаваат најтешките проблеми на граѓаните од страна на претставниците на локалната самоуправа**

Состојба во вашата општина:

- **Кои од постојните институционално – правни можности за партиципација на граѓаните најмногу се користат во вашата општина. Наведете конкретни примери како локалните власти во вашата општина ги вклучуваат граѓаните во процесот на донесување на одлуки**
- **Кои конкретни активности треба да ги превземе локалната власт во вашата општина во наредните 6 месеци, за да се зголеми партиципацијата на граѓаните во процесите на одлучување**

Како да се подобри комуникацијата?

Од 1 јули, 2005 година, отпочна процесот на имплементирање на децентрализацијата во единиците на локалната самоуправа во Република Македонија. Тоа значи дека се наоѓаме на почетокот на процесот во кој темелно се менува односот на носителите на локалната власт кон граѓаните. Со цел да се реализира демократска трансформација, локалните власти се обидуваат да ги вклучат граѓаните во процесот на донесување на одлуки за развој на локалните заедници. Сега засега, овие обиди, се во фаза на подобрување на информирањето на граѓаните, има појави и на првични консултации, но вистинската и оптимална партиципација треба да се случи во најблиска иднина.

Позитивни примери

Добри комуникации во општините

Можностите и перспективите за директни и ефективни комуникации помеѓу претставниците на локалната власт и граѓаните се неограничени. Некои од можните форми на тие комуникации кои ја подобруваат партиципацијата на граѓаните во сите процеси на одлучување во локалната заедница се:

- Обука и тренинг за подигање на културата на вработените во контекст на градење позитивен однос кон граѓаните
- Проекти за осмислување и развивање на контактите на општинското водство со медиумите и граѓаните
- Воведување на информатички технологии во секторите кои соработуваат со граѓаните
- Воведување на пракса на задолжително информирање на граѓаните за општинскиот буџет и годишната завршна сметка
- Печатење на “Водич за локалната самоуправа”
- Печатење на “Водич низ општинската администрација”
- Отворање и одржување на интерактивен веб – сајт на општинската управа.

Освен наведените конкретни примери, можни се и други форми на активно ангажирање на сите заинтересирани субјекти во локалната заедница за остварување на партиципацијата на граѓаните. Некои од нив се:

- **Оснивање на посебни служби задолжени за комуникација со медиумите**
- **Едукација на PR службите за ефикасна комуникација со граѓаните и медиумите**
- **Организирање на средби и јавни расправи на членовите на Општинскиот совет со претставници на невладините организации**
- **Организирање на средби и јавни расправи помеѓу граѓаните и претставниците на локалната самоуправа во Месните заедници**
- **Соочување на мислењата за квалитетот на животот во локалната заедница помеѓу претставниците на приватниот, јавниот и невладиниот сектор во локалните пишувани и електронски медиуми**

Состојба во вашата општина:

Обидете се паралелно да претставите и елаборирате два различни случаја:

а) Прв - во кој се поттикнати граѓански иницијативи и остварена соработка со локалните власти

б) Втор - во кој и покрај обидите на граѓаните не дошло до соработка со локалните власти

а) Опишете ја состојбата во која граѓаните во соработка со локалните власти успешно решиле некој проблем. Образложите го учеството на граѓаните, и активноста на другите актери:

- По ваше мислење, на кои сè начини претставниците на локалната самоуправа допринеле за успешно решавање на проблемот?

б) Опишете ја ситуацијата во која се јавила потреба за меѓусебна соработка, но граѓаните и претставниците на локалната самоуправа не успеале да постигнат соработка. Накратко опишете го залагањето на граѓаните и однесувањето на другите актери:

- Според ваше мислење кои чекори претставниците на општинските власти можеле да ги превземат, а не ги превземале?
- Дали граѓаните можеле да настапат поодлучно и поорганизирано?

Патоказ за делотворна работа на локалната заедница

Развојот зависи од твојата партиципација!

Учиме заедно. Најчести прашања со кои се среќаваме во работата на граѓаните во локалната заедница се: Како да се придобијат влијателните и актуелните членови на локалната заедница за да учествуваат во работата на локалната заедница? Како запоставените делови од локалната заедница да ги вклучиме во процесите на одлучување? Како локалните иницијативи и локалните невладини организации да се инкорпорираат во програмата за работа на локалната управа?

Станува збор за тоа како демократијата да функционира ефикасно на локално ниво. Тоа истовремено е едноставно, за разбирање и прифаќање, но и комплицирано за организирање и спроведување. Но сепак, наједноставно и најконкретно тој процес може да се реализира на овој начин:

Да се оспособат граѓаните да ја прифатат личната одговорност, да одлучуваат за јавниот интерес и да бидат организирани во локалната заедница. Истовремено, локалните институции треба да го поттикнуваат растот и развојот на граѓанскиот и приватниот сектор.

Потребно е вклучување на локалната заедница во програмите за општествен и економски развој. Тоа значи дека најголем број граѓани на локалната заедница се:

- **Органиzirани во локални организации и мрежи, како и во неформални иницијативи**
- **Запознати со плановите за развој подготвени од локалната власт, како и со механизмите на влијание на процесите на планирање и донесување на одлуки**
- **Запознати и согласни со начинот на користење на средства наменети за општествен и економски развој**
- **Активно соработуваат со органите на локалната самоуправа, и превземаат иницијативи за остварување на развојот**

Како да се препознае успешна и организирана локална заедница?

Тоа се локални заедници во кои има:

- **Голем број на формални и неформални иницијативи за покренување на процесите за локален економски развој**
- **Голем број на формални и неформални организации и здруженија на граѓани кои соработуваат со органите на локалната самоуправа**
- **Голем број на креативни поединци или групи кои можат да генерираат идеи, иницијативи и проекти, и да се обидат истите да ги реализираат во праксата**
- **Доволен број на стручни лица со позитивна енергија и познавање на механизмите за функционирање на локалната самоуправа**

Значи тоа се локални заедници во кои најголемиот број на граѓани се информирани, добро организирани, имаат корисни иницијативи, вклучени се и помагаат во разрешувањето на локалните прашања и проблеми.

Ќе се послужиме со сликата за организирани граѓани за развој на општината:

Да заклучиме: **Успешни и организирани локални заедници се оние кои имаат програми за општествен и економски развој, организирани граѓани со иницијативи и творечка енергија, кои ги користат за партиципација во работата на органите на локалната заедница, со што допринесуваат за унапредување на услугите, можност за развој и поквалитетен живот во заедницата.**

Можеме да констатираме дека најважно прашање е како да се одредат методолошките решенија за поттикнување и партиципација на локалните заедници и нивните граѓани.

За остварување на оваа цел потребно е да се разработат следните области:

- а) Меѓусекторската соработка (јавен, приватен и невладин сектор)**
- б) Принципите на партиципација на јавноста во процесите на донесување одлуки**
- в) Стратегиите за партиципација на јавноста во процесите за донесување на одлуки**

Меѓусекторска соработка (јавен, приватен и невладин сектор)

Во овој дел ќе се запознаеме со принципите на меѓусекторската соработка во локалната заедница. Поточно, преку конкретни вежби, ќе се обидеме да ги запознаеме граѓаните со сличностите и разликите на трите сектори, да ги разберат придобивките и да ги препознаат препреките во соработката помеѓу секторите и да научат како да се мотивираат членовите на приватниот, јавниот и невладиниот сектор.

Вежби во оваа област

Вежба број 1: Поединец и сите заедно

Вежба број 2: Секторите и нивната улога во општината

Вежба број 3: Придобивки од меѓусекторската соработка

Заклучоци: Придобивки од учеството на јавноста во процесите за донесување одлуки

Вежба број 1: Поединец и сите заедно

Ова е вежба во која граѓанинот како индивидуа ја препознава својата визија за развојот на општината, истата ја споредува со визиите на останатите граѓани, и изнаоѓа начини како својата визија да ја усогласи со визиите на другите граѓани

Прв дел: Граѓанинот како поединец

Упатство за работа: На еден лист нацртајте како го гледате идеалниот развој на вашата општина. Тоа можете да го прикажете со цртеж, графикон, шема со показатели и слично. Потоа, напред нацртаното и прикажаното накратко го образложувате и елаборирате со пишан текст, не повеќе од една страница.

Втор дел: Сите заедно во група

Упатство за работа: На два до три листа хартија, сите заедно во групата, нацртајте слика за заедничка визија за развој на општината. Сликата ја правите со заеднички договор, во кој учествуваат сите членови на групата.

Потоа, исто така на два до три листа хартија, текстуално образложете и елаборирајте ја вашата заедничка визија за развојот на општината.

Завршна работа: Во заеднички разговор и дискусија одговорете на следните прашања: Која и каква е разликата на процесите на создавање на сликите и писмените образложенија на визиите за развој на општината кога тоа го работи поединец и групата заеднички? Дали во заедничката визија е застапена и вашата лична визија? Како се одвиваше процесот на создавање на визијата, т.е процесот на договарање за визијата?

Вежба број 2: Секторите и нивната улога во општината

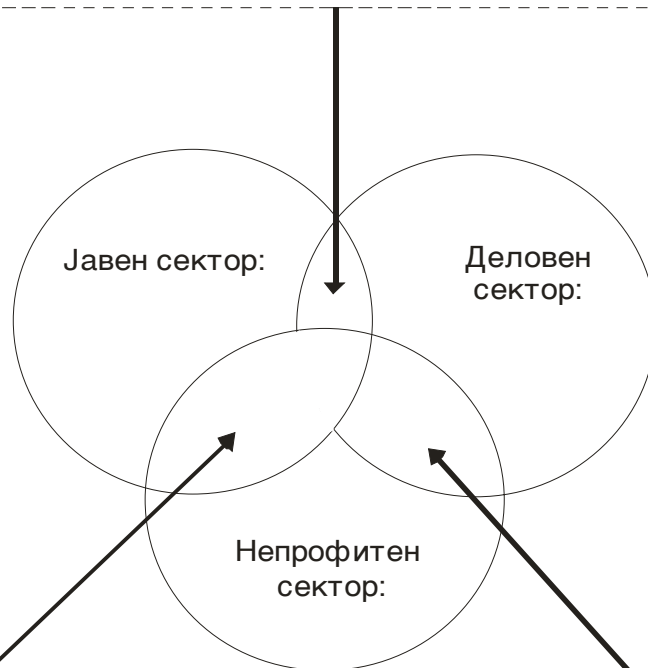
Прв дел: Дефинирање на секторите

Упатство за работа: Размислете и набројте поединци, институции и организации од трите сектори во општината (јавниот, приватниот и невладиниот) кои се директно вклучени, и на некој начин влијаат на вашата работа во општината.

Врз основа на вашето лично искуство проценете ја соработката на секторите:

Соработка помеѓу јавниот и деловниот сектор		
■	добра	■
■		лоша

Наведете примери и објаснете ја вашата проценка:

Соработка помеѓу јавниот и непрофитниот сектор		
■	добра	■
■		лоша

Наведете примери и објаснете ја вашата проценка:

Соработка помеѓу деловниот и непрофитниот сектор		
■	добра	■
■		лоша

Наведете примери и објаснете ја вашата проценка:

Втор дел: Разлики помеѓу секторите

Упатство за работа: Поделете се во помали групи и размислете, а потоа наведете, напишете на листови, како ги гледате и доживувате поединците и институциите на јавниот, приватниот и невладиниот сектор во општината.

1. Потоа, најпрвин дискутирајте го напишаното во групата, завземете ставови и мислења кои во отворена дискусија ќе ги споредите со ставовите и мислењата на останатите групи.

2. Обидете се сите групи заедно, по пат на усогласување и убедување, да завземете заеднички ставови и да донесете заеднички мислења за поединците и институциите на јавниот, приватниот и невладиниот сектор.

Заклучок: На овој начин вие заеднички ја дефиниравте различната улога на јавниот, приватниот и невладиниот сектор во развојот на општината, ги констатиравте разликите и се обидовте да ги приближите.

Трет дел: Како да се премостат разликите?

1. Доколку соработката помеѓу трите сектори во вашата општина не е на задоволително ниво, размислете и предложете можни начини и форми на соработка со која ќе се намалат недоразбирањата, односно ќе се зголеми соработката. Исто така, забележете ги прашањата кои во вашата општина на тој начин можат да се разрешат.

2. Врз основа на вашето сопствено искуство размислете и предложете можни партнери од другите два сектора во вашата општина со кои би можеле да воспоставите соработка.

3. Заедно со одбраните партнери размислете и испланирајте чекори за дејствување, во насока на подобрување на соработката и разрешување на постојните проблеми во општината, кои реално можете да ги реализирате во наредните 6 месеци.

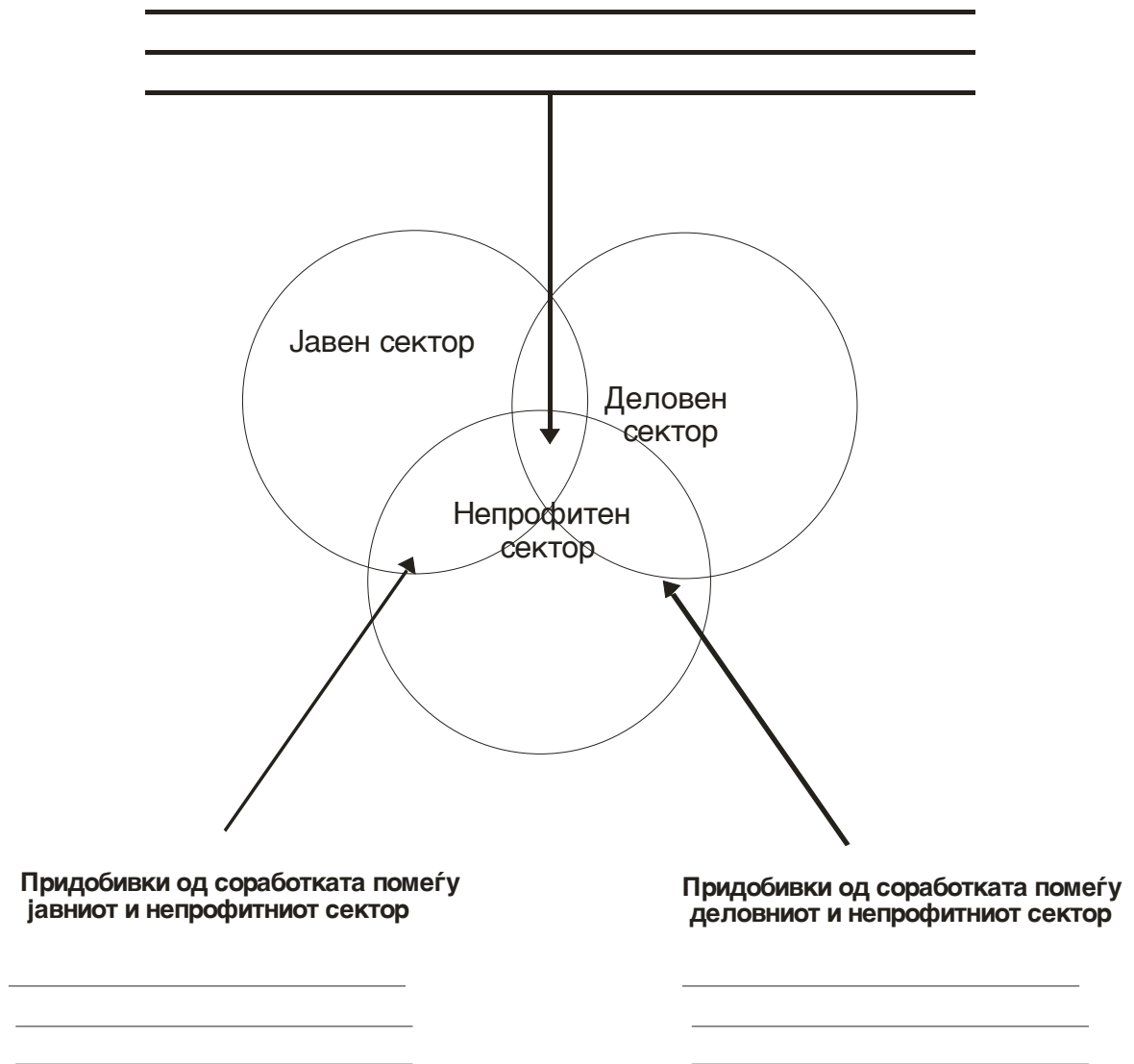
Вежба број 3: Придобивки од секторската работа

Поставете си ги следните прашања:

1. Кои се најважните придобивки од соработката меѓу секторите?
2. Кои се основни трошоци што произлегуваат од соработката помеѓу секторите, и колкав е нивниот износ
3. Наведете неколку успешни примери за соработка помеѓу секторите
4. Наведете неколку примери за неуспешна соработка помеѓу секторите

Упатство за работа: Разгледајте ги примерите, изразете ги вашите мислења, завземете ставови и објаснете ги.

Придобивки од соработката помеѓу јавниот и деловниот сектор ?

Да заклучиме: Придобивки од учеството на јавноста во процесите за донесување на одлуки

Овде ќе ги наведиме придобивките од меѓусебната соработка на јавниот, приватниот и невладиниот сектор во општината. Потребно е да ги разгледате, да направите анализа на истите, и да процените дали тоа се и ваши констатации и заклучоци. Доколку имате ваши идеи, констатации и заклучоци, надополнете ги на постојните.

1. Придобивки за невладиниот сектор:

- Се зголемуваат познавањата на граѓаните за процесите на одлучување, поточно за тоа кој ги донесува одлуките и врз основа на кои факти и показатели. Ова им помага на граѓаните во создавањето сопствена иднина и развивањето на демократските процеси
- На граѓаните им се овозможува да влијаат на процесите на одлучување за прашањата битни за нивната заедница
- Граѓаните добиваат сознанија за ризиците во локалната заедница во која живеат, и како тие влијаат на квалитетот на нивниот живот во истата

- Се зголемува грижата на локалната заедница за решавање на сопствените проблеми, што помага за севкупното поврзување и соработка, како и за чувството на општествена одговорност
- Се зголемува чувството на граѓаните дека нивното учество во процесите на одлучување има позитивно влијание за условите во кои живеат во локалната заедница

2. Придобивки за приватниот сектор:

- Се зголемува свеста и знаењето на влијанието на приватниот сектор на околината, т.е. заедницата во која дејствува
- Се зголемува разбирањето за прашањата важни за потрошувачите и клиентите, како и за рекламирањето на производите
- Се зголемува влијанието на одлуките на локалната самоуправа кои директно влијаат на приватниот сектор во контекст на добивање информации и подобро разбирање на ставовите на јавноста и органите на локалната самоуправа
- Се намалува просторот за можни конфликти со јавноста и органите на локалната самоуправа
- Се намалува просторот за можен отпор на граѓаните за нивно вклучување во почетните фази на планирање на програмите и проектите, а со тоа се избегнуваат трошоците и закаснувањата
- Со учеството на јавноста се подобрува положбата кај потенцијалните кредитори и финансиските институции
- Се донесуваат креативни решенија во интерес на локалната заедница
- Се градат односи на доверба со претставниците на локалната самоуправа, потрошувачите и граѓаните во целост, како и со невладините организации и јавните медиуми

3. Придобивки за јавниот сектор:

- На органите на локалната управа им се овозможува донесување на квалитетни и компетентни одлуки, со уважување на различните пристапи и мислења, вредности и идеи, како и собирање на директни сознанија за локалната заедница
- Се унапредува свеста на граѓаните за прашањата битни за развојот на локалната заедница, како и разбирањето на јавноста за економските проекти и прашањата кои влијаат за донесување на важни одлуки, што е неопходен услов за функционирање на демократски систем и зголемување на довербата на граѓаните во институциите на локалната самоуправа
- Граѓаните дејствуваат како “продолжена рака” на органите на локалната самоуправа, на тој начин што ги препознаваат проблемите и превземаат акции за решавање на истите, со што допринесуваат за подобра работа на органите на локалната заедница
- Недоразбирањата помеѓу граѓаните и органите на локалната самоуправа полесно се решаваат
- Се развиваат креативни решенија прилагодени на локалната заедница
- Се градат добри односи со граѓаните како клиенти, невладините организации и медиумите, кои се темелат на доверба и взаемно разбирање

б) Форми на партиципација на јавноста во процесите на донесување одлуки

Во овој дел ќе се разгледаат формите на партиципација на јавноста во процесите на донесување одлуки, за да се дојде до заедничко разбирање на значењето и примената на тие форми за партиципација во секојдневниот живот и работа.

Овде ќе бидат образложени:

- Разликите помеѓу процесите на донесување одлуки со и без партиципација на граѓаните
- Разликите помеѓу активната и пасивната партиципација на граѓаните
- Значењето на донесувањето на одлуки во локалната заедница
- Различните нивоа на партиципација на граѓаните во процесите на донесување одлуки
- Методите и техниките на партиципација на граѓаните

Овие сознанија ќе ги добиеме преку следните вежби:

Вежба број 1: Што е партиципација?

Вежба број 2: Донесување на одлуки на ниво на организација

Вежба број 3: Што е јавност?

Шема број 1: Учество на јавноста во процесите на донесување одлуки

Вежба број 4: Одговорност на партиципација на јавноста во процесите на одлучување

Шема број 2: Нивоа на партиципација на јавноста во процесите за донесување одлуки

Вежба број 5: Дали сте активни или пасивни граѓани?

Вежба број 1: Што е партиципација?

1. Наведете најмалку три карактеристики со кои ќе ги објасните одлуките донесени со партиципацијата на граѓаните

а) _____

б) _____

в) _____

2. Наведете најмалку три карактеристики со кои ќе ги опишете одлуките донесени без партиципација на граѓаните

a) _____

б) _____

в) _____

3. Мала помош!

Процес на партиципација, односно учество на граѓаните во донесувањето на одлуките на органите на локалната заедница, е кога граѓаните не се само пасивни посматрачи, туку активно учествуваат во решавањето на проблемите врз основа на информациите што ги добиле од локалните институции, користејќи ги формите и механизмите на учество предвидени со законските прописи. Еден од можните начини на партиципација е изнесување на ставови, мислења и давање на забелешки и предлози во јавна расправа за определено прашање или проблем. Друг начин е покренување на индивидуални или групни иницијативи на граѓаните за решавање на определени прашања и проблеми во локалната заедница и барање органите на локалната заедница да ја прифатат иницијативата, позитивно да одлучат за истата и преку конкретни акции да го решат конкретното прашање или конкретниот проблем. Трет начин е свикување на јавен собир на граѓаните, повикување на претставници на локалната власт на истиот, поставување и разгледување на конкретни прашања и проблеми и постигнување договор за нивно решавање.

Вежба број 2: Донесување на одлуки на ниво на организација

Прв дел

Упатство: Размислете, а потоа нацртајте го процесот на донесување на одлука во вашата организација. Користете метод кој најмногу ви одговара – цртеж, дијаграм, графикон, табела и слично. Потоа со текст објаснете како е донесена одлуката и кои субјекти биле вклучени или не во процесот на одлучување.

Втор дел

Упатство: Направете анализа на напред наведениот процес на донесување на одлука во вашата организација, па потоа во долу направената табела впишете податоци кои субјек-

ти биле вклучени, во која фаза, на кој начин. Истото претставете го и за субјектите кои не биле вклучени.

_____	вклучен/а	ДА	НЕ
_____	вклучен/а	ДА	НЕ
_____	вклучен/а	ДА	НЕ
_____	вклучен/а	ДА	НЕ
_____	вклучен/а	ДА	НЕ

Вежба број 3: Што е јавност?

Прв дел

Најпрвин зборувавме за процесите на партиципација на граѓаните, па значењето на донесување на одлука на ниво на организација, сега ќе поминеме на повисоко ниво, односно начинот на донесување на одлуки во локалната заедница.

1. Како најконкретно ќе ја претставите јавноста?
2. Кои поединци и организации ги сочинуваат јавниот, приватниот и невладиниот сектор?

Поделете се во три помали групи и во секоја посебно обидете се да дадете одговор, кои поединци и институции ја сочинуваат јавноста во приватниот, јавниот и невладиниот сектор.

1. Поединци и институции на јавноста од приватниот сектор

2. Поединци и институции на јавноста од јавниот сектор

3. Поединци и институции на јавноста од навладиниот сектор

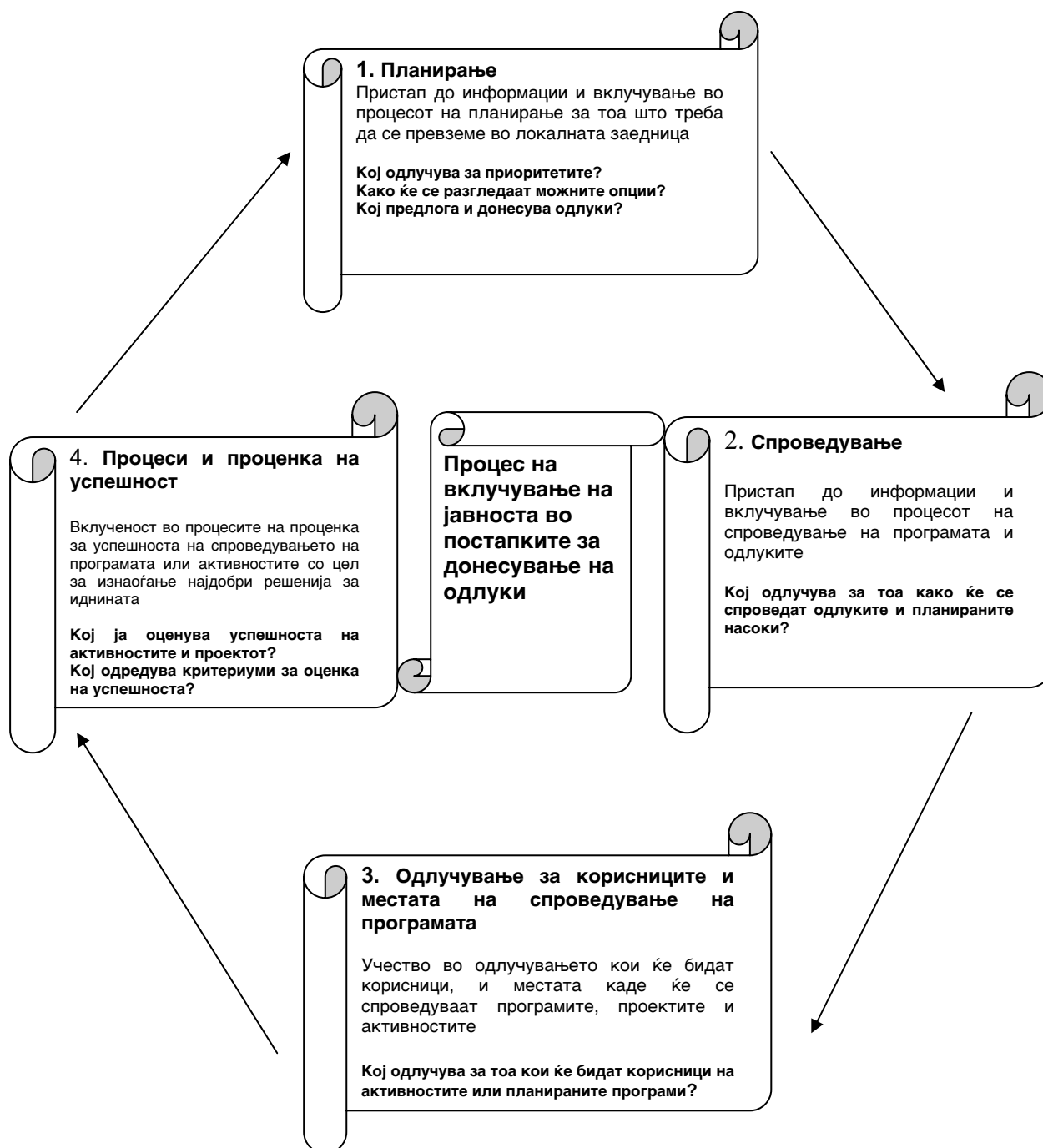
Втор дел

1. После расправата по групи направете заедничка средба на сите три групи. На истата, претставник од секоја група нека ги изнесе ставовите на групата во поглед на тоа кои институции и поединци ја сочинуваат јавноста во општината.

2. Отпочнете расправа и дискусија во која ќе учествуваат членовите на сите три групи, за да ја претставите јавноста на општината во целост. Обидете се да постигнете согласност со поединците и институциите од приватниот, јавниот и невладиниот сектор што ја сочинуваат јавноста.

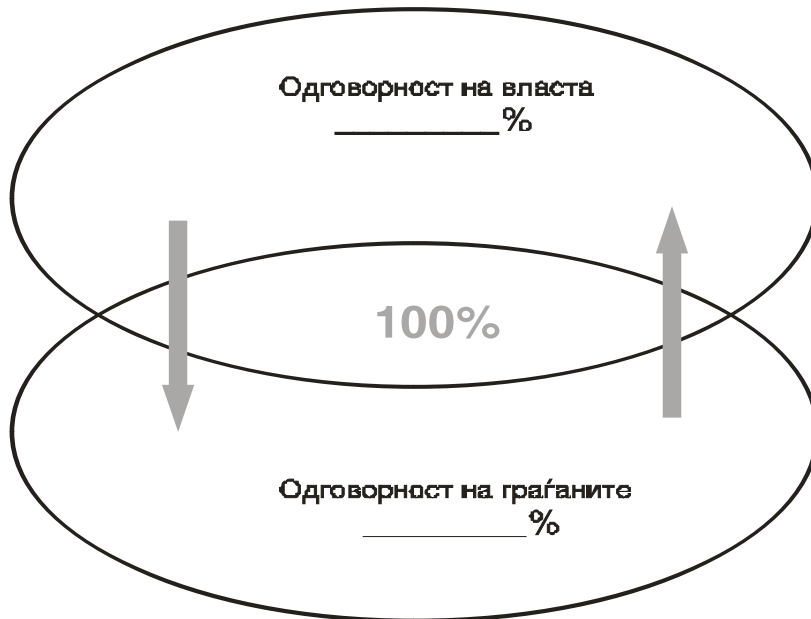
Шема број 1: Учество на јавноста во процесите за донесување одлуки

1. Размислете за фазите за донесување одлуки прикажани на шемата подолу, и напишете одговор на поставените прашања
2. Проценете ја моменталната состојба во вашата општина во поглед на донесувањето на одлуките
3. Според ваша проценка дали постои расчекор помеѓу реалната и посакуваната состојба. Доколку постои расчекор, врз основа на ваше мислење што треба да се промени во поглед на одлучувањето

Вежба број 4: Одговорност на партиципација на јавноста во процесите на одлучување

1. Проценете колку локалните власти се одговорни за поттикнување и развој на партиципацијата на граѓаните
2. Иста таква проценка направете и во поглед на граѓаните
3. Размислете и наведете, според вас, дали и колку се одговорни локалните власти и граѓаните? Наведете ги причините за одговорноста, ина едните и на другите.

1. Причини за одговорноста на локалните власти:

2. Причини за одговорноста на граѓаните:

Шема број 2: Нивоа на партиципација на јавноста во процесите за донесување одлуки

Различното ниво на партиципација на јавноста, овозможува различен степен на нејзината вклученост во процесите на донесување одлуки во локалната заедница. Генерално кажано колку нивото на одлучување е повисоко, толку процентот на вклученост на граѓани е помал. Во случајов за најниско ниво на одлучување се зема Месната заедница. Средно ниво на одлучување претставуваат разните органи на општинската администрација. Највисоко ниво на одлучување е Советот на општината и гардоначалникот. Во наведените нивоа на одлучување ги земаме во предвид и различните советодавни тела во општината, јавните расправи, собирите на граѓани, референдум и слично. Внимателно разгледајте ја дадената шема:

Коментар:

1. Информации (информирање на јавноста). Наједноставен начин, многу често користен, за комуницирање на јавноста од страна на претставниците на локалната заедница. На овој начин јавноста најчесто се информира за одлуките на органите на локалната заедница. Можноста за вклучување на граѓаните овде е невозможна. Во ова ниво на комуницирање спаѓаат и изјавите за јавноста, прес – конференциите, општинските огласни табли, општинските гласила (информатори), и слично. Оваа форма на комуницирање со граѓаните е еднонасочна, па така директните приговори, сугестии и мислења на граѓаните се невозможни.

2. Добивање на мислења од граѓаните (feedback) – повратни информации. Во овој случај комуникацијата веќе е двонасочна – од граѓаните кон локалните власти и обратно. Ова е првиот степен на вклучување на јавноста во процесите на одлучување во општината. Општинските органи пред да одлучат нешто бараат мислења, ставови и предлози од граѓаните. Најчесто ги добиваат преку испитување на јавното мислење, анкети и иницијативи од граѓаните. На ова ниво на вклученост граѓаните го имаат почетниот степен на влијание во процесите на одлучување во локалната заедница.

3. Консултации. Ова е повисоко ниво на комуницирање помеѓу граѓаните и претставниците на локалната заедница. Се изведува во вид на дијалог и отворена јавна расправа за битни прашања и проблеми. Најчестите форми се јавни расправи, работилници, семинари и слично.

4. Заедничко планирање. Станува збор за заедничко работење и одлучување на граѓаните и посредниците на локалната власт. Граѓаните учествуваат во работата на телата и органите на општината, и одлуките заеднички се донесуваат. Во овој случај и одговорноста е заедничка, што значи ова е прво ниво на одговорност за одлучувањето на граѓаните.

5. Надзор на граѓаните. Станува збор за највисоко ниво за одлучување на граѓаните во локалната заедница, кое е предвидено со Уставот и Законот за локалната самоуправа. Се работи за непосредно изјаснување на граѓаните со за или против, поточно со прифаќање или неприфаќање на некоја одлука. Законот предвидува посебна постапка за спроведување на референдумот. Инаку оваа форма на одлучување многу ретко се користи во општините.

Вежба број 5: Дали сте активни или пасивни граѓани?

Упатство: Прочитајте ги долунаведените формулации за улогата на граѓанинот во општината и размислете каква е вашата улога. Потоа напишете која и каква улога во одлучувањето имате во моментот. На крајот наведете каква улога, во процесот на одлучувањето треба да имате или би сакале да имате.

Улога на граѓанинот во одлучувањето

1. Граѓанинот како одлучувач. Граѓаните како членови на општинската заедница имаат најјасна, а можеби и најточна претстава за приоритетите и потребите на локалната заедница. Затоа тие одлучуваат за прашањата кои се битни за нив и локалната заедница во целост

2. Граѓанинот како советодавач. Во процесите на одлучување, претставниците на локалната заедница ги консултираат граѓаните со работите за кои треба да одлучат. Добиените мислења, сугестии и предлози најчесто ги земаат во предвид при одлучувањето

3. Граѓанинот како учесник. Тоа е случај кога граѓаните учествуваат во процесот на одлучување, даваат свои предлози, мислења и сугестии кои можат но не мораат да бидат прифатени, т.е земани во предвид при одлучувањето

4. Граѓанинот како член на заедницата. Избраните претставници на локалната власт најчесто донесуваат одлуки во име на граѓаните. Тие тоа го прават претпоставувајќи дека ги претставуваат интересите на локалната заедница

5. Граѓанинот како гласач. Граѓаните како членови на локалната заедница излегуваат на гласање и го даваат својот глас за конкретни претставници во локалната заедница кои ќе одлучуваат во нивно име.

Напред претставената табела е приказ за формите на пасивно и активно учество на граѓаните во процесите на одлучување во локалната заедница. Граѓанинот како гласач и граѓанинот како член на заедницата се пасивни форми за учество на граѓаните во одлучувањето. Граѓанинот како донесувач на одлуки и граѓанинот како советодавач се форми на активно учество на граѓаните во одлучувањето. Граѓанинот како учесник е средно ниво на учество на граѓаните во одлучувањето, со повеќе карактеристики на активна улога, а помалку карактеристики на пасивна улога

1. Улога во одлучувањето која ја имате во моментот

2. Улога што сакате да ја имате во одлучувањето

3. Откако ја процените својата улога во одлучувањето размислете за следното:

- 1. Што треба да направите за да станете активен граѓанин?**
- 2. Кои активности и чекори треба да ги превземете на тој план?**
- 3. На кои препреки можете да наидете и како ќе ги надминете истите?**
- 4. Колку време ви е потребно за да станете активен граѓанин на локалната заедница?**

в) Стратегија за вклучување на јавноста во процесите на одлучување

Во овој дел од прирачникот се разработува процесот на стратешко размислување на учесниците во процесот на одлучување. Намерата е критички да се преиспита проблемот со кој се среќаваат, и да се припреми јасна стратегија за вклучување на граѓаните за решавање на проблемот. Значи треба да се проверат сопствените идеи, двоумења и определувања во поглед на развивање на сопствена стратегија на дејствување за потребите на граѓаните.

Главни цели за остварување се:

- Да се разбере процесот на собирање на податоци
- Да се научат техниките на договарања (делиберација) и одредувањето на целите
- Да се направи анализа на сите учесници во договарањето, кои директно или индиректно влијаат на конкретниот случај
- Да се научат широките можности кои ги даваат различните методи и техники на вклучувањето на јавноста и нивната применливост во конкретен случај
- Да се подготви план за дејствување за решавање на проблемот или случајот

Стратегијата за вклучување на јавноста може да се подели во 4 целини:

1. Препознавање на проблемите

- Собирање на податоци
- Техники на договарање/делиберација
- Како да се започне?
- Препознавање на проблемите
- Вообличување/дефинирање на проблемите и одбирање на насоки на дејствување

2. Анализа на учесниците

- Кои се сојузници
- Кои се противници

3. Одбирање на методи и техники

4. Изработка на акционен план

1. Препознавање на проблемите

Собирање на податоци. Се собираат сите потребни податоци, информации и факти во врска со случајот кој треба да се реши. Се проценува дали проблемот е практичен, јасен и решлив. Учесниците треба добро да се запознаат со проблемот за да можат да се определат за нај-практичниот начин за разрешување на истиот.

Техники на договарање/делиберација. Како една од се почестите техники која се користи за дефинирање на проблемите и припремање на стратегија за дејствување за решавање на утврдениот проблем е техниката на договарање – делиберација (размислување, расудување, премислување, разгледување, договарање). За да бидеме сигурни дали сме донеле најдобра одлука, не е доволно само да се разгледа проблемот, да се дискутира околу решението и да се објаснува ставот. Потребно е и да се соочиме со тешкото прашање на избор на вистинско и правилно решение, т.е да се земат во предвид сите можности за и против. Тоа е суштината на делиберацијата. Делиберацијата ни покажува дали нашите одлуки се оправдани/основани/добри. Ни помага да одлучиме дали сме подготвени да ги превземеме сите последици кои ги носи избраното решение.

Спротивставувањето на мислењата најчесто се сведува на расправа. Учесниците се определуваат за одредена страна, и енергијата ја трошат за кого и за што да се определат. Делиберацијата е нешто сосема спротивно. Тоа не е само размена на аргументи во која спротивставените страни се обидуваат да победат. Јавната делиберација е процес во кој граѓаните донесуваат тешки одлуки за целите од голема важност за локалната заедница. Тоа е начин на заедничко промислување, разговарање и договарање. Делиберацијата има дијаложка структура која нуди повеќе можности за решавање на проблемот, а не само две можности како што е вообичаено.

Компаративно споредување на расправата и делиберацискиот дијалог

Расправа	Делиберациски дијалог
Се бараат највоочливите разлики	Се бараат аргументи и во спротивните ставови
Се бараат слабости во спротивното стојалиште	Дијалогот вклучува и разбирање на другите
Се побива спротивното мислење на штета на меѓусебните односи	Се претпоставува дека секој има дел од одговорот и применливото решение
Потпирање на потполна предност на сопствените уверувања	Привремено се остава сопственото уверување за да се проучат останатите
Се темели на спротивставување и докажување дека другата страна не е во право	Се темели на соработка и се бара заедничко разбирање
Целта е победа на едната страна – дури и со краткорочен успех	Целта е изнаоѓање на заедничка појдовна точка
Спротивната страна се слуша за изнаоѓање “дупка” и спротивставување на противтеза	Спротивната страна се слуша за да се разбере и пронајде смисла во тугите аргументи
Претпоставките се користат како проверени факти	Претпоставките се изнесуваат заради нивно повторно вреднување
Цврсто се бранат излезните решенија	Се отвараат врати за подобри решенија
Се брани сопствениот став како најдобар	Се преиспитува сопствениот став за да се подобри

Правила во процесот на договарање/делиберација. Процесот на договарање/делиберација ќе биде успешен доколку на почетокот се договорот основните прашања на однесување:

- Цел на процесот е насочување на работењето кон конечната одлука
- Сите се поттикнати и мотивирани да учествуваат, никој не треба да доминира
- Зборувањето е еднакво важно како и слушањето
- Договорачите треба директно да се обраќаат едни на други
- Секоја можност за дејствување треба темелно да се разгледа со еднакво внимание, т.е за сите можности треба да се преговара, бидејќи разликноста на ставовите е многу важна

Во целиот процес на договарање/делиберација важно е да се обрати внимание на следното:

- Како учесниците го разбираат проблемот? Како го дефинираат проблемот?
- Како учесниците разговараат за проблемот? Дали нивниот јазик е разбирлив и соодветен?
- Кои врски учесниците ги препознаваат? Кои прашања ги поврзуваат со проблемот? Колку нивниот приод е сличен или различен?
- Што учесниците ценат? Што им е навистина важно во овој проблем? Што ги наведува проблемот да го препознаваат како битен?
- Кои се и какви се различните ставови на учесниците во врска со проблемот?

Како да се започне? Доколку сакате процесот на договарање да биде успешен корисно е на почетокот да се постават четири битни прашања:

1. Што ни е најважно/највредно?

- Како на нас лично влијае проблемот за кој се разговара?
- Како размислуваме за проблемот за кој сме загрижени?
- Што не привлекува на прв поглед?
- Што го прави нашиот приод добар или лош?

2. Кои последици, трошоци и придобивки се поврзани со различните начини на решавање на проблемот?

- Кои се последиците од активностите кои се предлагаат?
- Кои аргументи се против начинот кој најмногу ни се допаѓа? Дали овде има скриени замки?
- Гледа ли некој нешто позитивно во начинот на решавање на проблемот кој мнозинството најмногу го критикува?

3. Кои конфликти мораме да ги решиме?

- Кои потенцијални конфликти ги приметуваме во понудениот начин на решавање на проблемот?
- Кои се сивите зони? Каде не се чувствуваме сигурни?
- Зошто е тешко да се одлучи за ова прашање?

4. Ги препознаваме ли заедничките ставови и насоки, како и заедничкиот терен за акција?

- Која насока ни се чини најдобра? Каде сакаме оваа одлука да не однесе?
- Кои спогодби сме подготвени да ги прифатиме, а кои не?

- Како поединци, што сме подготвени да сториме за решавање на проблемот, а што не сме подготвени да сториме?
- Доколку природот кој ни се чини најдобар може да предизвика негативни последици, дали сме подготвени и понатаму да го практикуваме?

Откако се запознавме со техниката на договарање, т.е. делиберацијата, можеме да отпочинеме со спроведување на процесот. Тој има два дела: Препознавање на проблемот и вообличување – дефинирање на проблемот, и избирање на насока на дејствување.

Препознавање на проблемот. Веќе имаме јасна слика и дефиниција за проблемите во нашата локална заедница. Меѓутоа се додека не ги провериме нашите ставови, и вредности со ставовите и вредностите на останатите членови на нашата локална заедница, не можеме да бидеме сигурни дека нашите идеи, одлуки и решенија се идентични со останатите членови на заедницата.

Именувањето на проблемот започнува со разговор. Разговорот се води со претставници од трите сектори – јавниот, приватниот и невладиниот. Вообичаено е граѓаните да се запознати со ставовите на претставниците на локалната заедница, но најчесто тие не се запознати со ставовите на “обичните” граѓани околу нив. Тоа се постигнува со серија отворени разговори, дебати, расправи и договори со пензионери, младинци, земјоделци, занаетчи, приватни бизнисмени, спортисти, млади, хендикепирани лица, невработени, социјално загрозувани и други. Овие разговори се напорни и долготрајни, па затоа потребно е да се покаже упорност, издржливост, толеранција, разбирање и доверба.

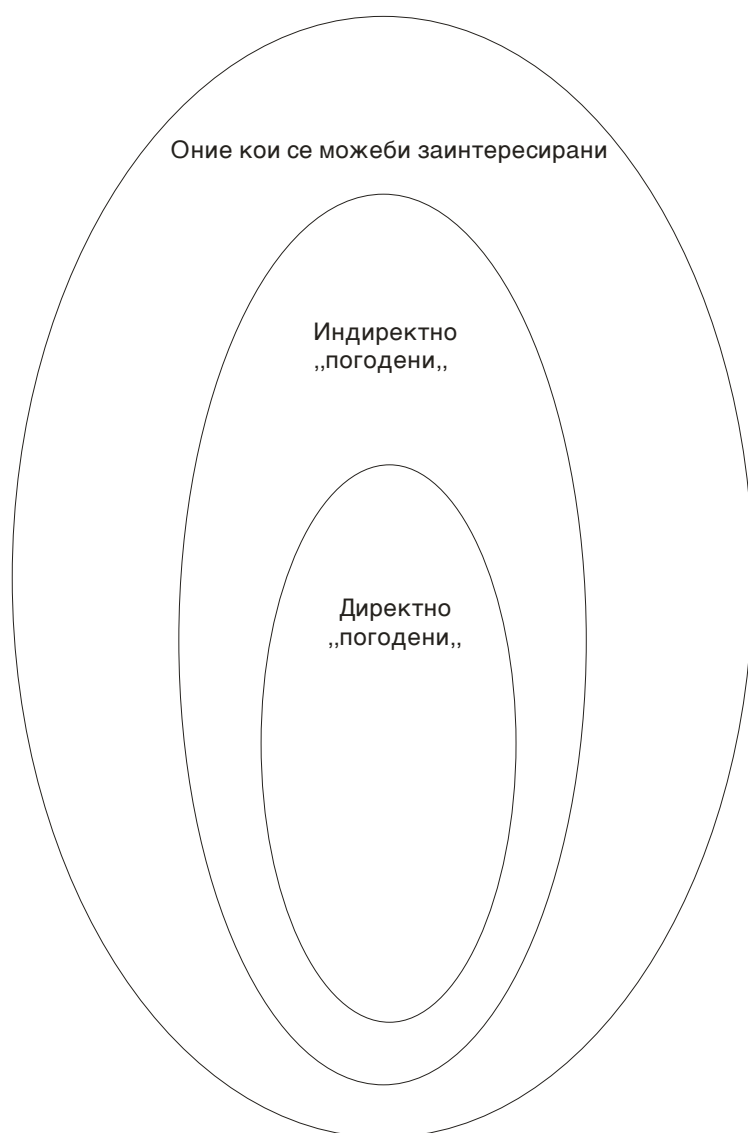
Откако ќе се завршат овие разговори, помалку или повеќе проблемите се дефинирани и препознати, следува одбирање на насоки за дејствување со цел тие да се решат. При избирањето на конечното решение за дејствување многу е битно во предвид да се земат повеќе опции и алтернативи. На тој начин најдобро можат да се спротивстават сите најразлични аргументи за и против, и да се одберат најиздржаните.

2. Анализа на учесниците

Учесници во одлучувањето се поединци, групи и институции погодени од проблемите директно или индиректно. Препознавањето на сите учесници не е лесна работа, но е работа која е неопходно да се заврши.

Во процесот на идентификација на потенцијалните партнери и противници најдобро ќе помогнат одговорите на следните прашања.

- Кој е одговорен за создавањето на проблемот?
- Кои субјекти во заедницата директно се загрозувани од проблемот?
- Кој во заедницата или надвор од неа, индиректно е погоден од проблемот?
- Кој е одговорен за оценка на решенијата на проблемот?
- Кој е надлежен да ги даде сите неопходни информации во врска со проблемот?
- Има ли корист од задржување на состојбата status quo?
- Кој може да помогне финансиски или материјално во решавање на проблемот?
- Кое и чие однесување треба да се промени, за да се постигне успех при решавањето на проблемот?

Вежба број 1: Анализа на учесниците

Прв дел: Анализа – поделба на учесниците во зависност од влијанието и интересот

Сите учесници во решавањето на проблемот, и сите субјекти на кои се однесува проблемот поделете ги на овој начин:

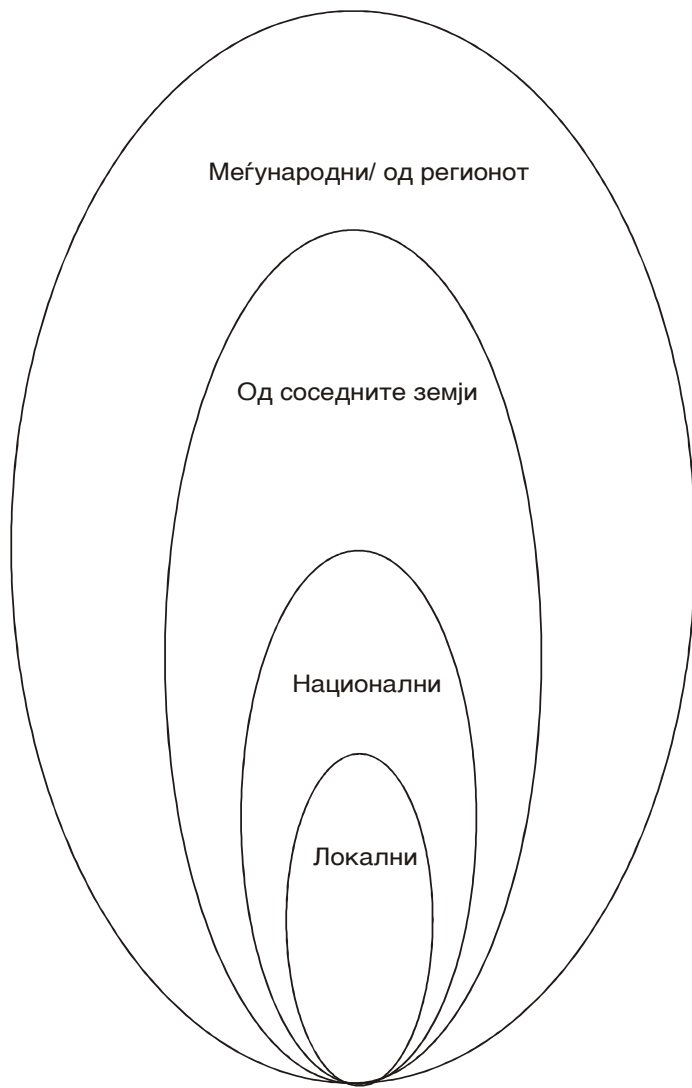
Втор дел: Анализа – поделба на учесниците по сектори

Сите учесници наведени во првиот дел од вежбата поделете ги по сектори:

Учесници:

- Граѓани поединци
- Неформални групи на граѓани
- Здруженија на граѓани
- Медиуми
- Училишта и факултети
- Приватни претпријатија
- Локална администрација
- Месни заедници
- Верски заедници
- Јавни претпријатија
- Установи и институции
- Политички партии
- Синдикални здруженија
- Припадници на етнички групи
- Спортски клубови и здруженија
- Невработени
- Социјално загрозуени групи
- Занаетчи
- Земјоделци
- Градоначалник
- Совет на општината

Трет дел: Анализа – поделба на учесниците во зависност од територијалната припадност

Поделете ги сите учесници на кои се однесува проблемот, или се заинтересирани да учествуваат во неговото разрешување на следниот начин:

Дел четврти: Анализа – поделба на учесниците на партнери и противници

Идентификувајте ги учесниците според следната поделба:

1. Партнери:

2. Противници:

3. И партнери и противници:

4. Ниту партнери ниту противници :

3. Избирање на методи и техники на партиципација

Присетете се од шемата број 2, од овој прирачник. Таа ги прикажуваше нивоата на учество на граѓаните во процесите на донесување на одлуки во локалната заедница. Во шемата во вид на пирамида на секое ниво се наведени методите за учество на граѓаните во процесот на одлучување. Методите можеме да ги поделиме во две основни групи: формални и неформални.

а) Формални методи. Овие методи се засновани на основните права на граѓаните утврдени во Уставот и Законите. Тие права се: Право на информации; Право на слободно изразување; Право на слободен говор; Право на здружување; Право на здрава животна средина и други. Врз основа на овие права, граѓаните можат да ги користат следните методи на учество во процесите на одлучување: Работилници, семинари, консултации, граѓански советодавни одбори, јавни собири и расправи, граѓански иницијативи, референдуми, организирани мрежи – центри за поддршка, центри за информирање на граѓаните и слично.

б) Неформални методи. Доколку граѓаните навреме не се вклучени во процесот на донесување на одлуки, значи кога се појавуваат проблеми, можат да се користат следните неформални методи за учество на граѓаните: договарања, лобирање, директни притисоци и влијанија, и слично.

Техниките за учество на граѓаните во процесите на одлучување, зависат од нивото на вклученост на граѓаните и целите што сакаат да се постигнат. Најголем дел од тие техники за учество на граѓаните се опишани во досегашната содржина на прирачникот.

4. Рамка за изработка на акционен план

По спроведувањето на сите фази и чекори на планирањето на учеството на граѓаните во процесот на одлучување во локалната заедница, следува изработка на акционен план. Овој план е документ кој ги опишува планираните активности, потребните ресурси, временската рамка на дејствување, целите што треба да се постигнат и очекуваните резултати.

Најбитни елементи на акциониот план се:

- Временска рамка на активности
- Планирани активности, фази на остварување и бројот на вклучени субјекти
- Предвидени човечки и материјални ресурси
- Извори за обезбедување на потребните ресурси и акции за обезбедување на истите
- Цели што треба да се постигнат
- Очекувани резултати
- Активности, обврски и одговорности на сите вклучени субјекти

Делотворните акциони планови го следат акронимот SMART:

S (specific) – специфични

M (measurable) – мерливи

A (applicable) – применливи

R (realistic) – реални

T (time – frames) – со временска рамка

Како да се изготви акционен план?

Целта на акциониот план е конкретно, детално и јасно одредување на сите активности што треба да се подготват, испланираат, организираат и спроведат, за да се постигнат предвидените цели (визија и мисија за развој) на локалната заедница.

Вообичаени чекори за остварување на акциониот план се:

1. Да се определат најбитните области за дејствување кои бараат посебно влијание
2. Анализа на опкружувањето – зошто и кои активности треба да се превземат?
3. Конкретно набројување на резултатите кои треба да се остварат
4. Набројување на активностите, методите и техниките за нивно реализирање
5. Одредување на мерките и стандардите на успешноста на изведбата со кои се проверуваат постигнатите резултати
6. Планирани средства потребни за реализирање на акциониот план
7. Листа на сите вклучени субјекти во извршување на планот
8. Развивање на систем за мониторинг и евалуација за спроведувањето на планот
9. Предвидување на можните проблеми на кои може да се најде во реализирањето на планот, и предлози за нивно разрешување

Содржина

Предговор	3
Вовед	5
Што е партиципација	6
Развивање на односот граѓани – локална самоуправа	10
1. Информирање на граѓаните	10
2. Консултации со граѓаните	11
3. Партиципација	14
Кои се актерите на партиципацијата	16
Како се остварува партиципацијата	20
Планирање на учеството на граѓаните во процесот на одлучувањето	21
Како да се подобри комуникацијата	23
Патоказ за делотворна работа на локалната заедница	25
Меѓусекторска соработка	27
(Вежба број 1; 2 и 3)	
Форми на партиципација на јавноста во процесите на донесување одлуки	32
(Вежба број 1; 2; 3; 4 и 5 – Шема број 1 и 2)	
Стратегија за вклучување на јавноста во процесите на одлучување	41
1. Препознавање на проблемите	42
2. Анализа на учесниците	45
3. Избирање на методи и техники на партиципација	49
4. Рамка за изработка на акционен план	50

**Серија прирачници: Како до ефективна локална самоуправа
“КЛС” – Прирачник број 4
Граѓанска партиципација
Комуникација помеѓу локалната самоуправа и граѓаните**

Автор: Сотир Костов

Издавач

Македонски центар за меѓународна соработка

За издавачот
Сашо Клековски

*Корица, компјутерска подготовка
и печат*

САК - СТИЛ - Скопје

2006

